

FREE BANKING

Záznam z diskusního fóra

Liberální institut
Praha
11. listopadu 1997

CENTRUM
LIBERÁLNÍCH
STUDIÍ

LIBERÁLNÍ INSTITUT
MLADÍ KONZERVATIVCI
a
CENTRUM LIBERÁLNÍCH STUDIÍ
děkují

NADACI FRIEDRICHA NAUMANNA

a společně s

GIGA, s. r. o.,

systemový integrátor značkové výpočetní techniky

COCA-COLA AMATIL, s. r. o.,

BENEŠOVSKÝ PIVOVAR, a. s.,

RESTAURANT MELODIE

Spálená 45

za spolupráci při pořádání diskusních fór

FREE BANKING

Záznam z diskusního fóra

Liberální institut
11. listopadu 1997

Josef Šíma (ed.)

Free banking

Záznam z diskusního fóra pořádaného Liberálním institutem 11. listopadu 1997

Praha 1998

Vydal Liberální institut a Centrum liberálních studií
ve spolupráci s CASUS DM, spol. s r. o.

Liberální institut
Spálená 51, 110 Praha 1

Centrum liberálních studií
Spálená 51, 110 Praha 1

CASUS DM, s. r. o.
Bělocerkevská 24, 100 00 Praha 10

Počet výtisků 500
Copyright © 1998, Liberální institut, Centrum liberálních studií
ISBN: 80-902270-2-3

Liberální institut
Centrum liberálních studií
CASUS DM

Praha 1998

Jiří Schwarz

Vítám vás na dalším diskusním fóru Liberálního institutu, které tentokrát vůbec poprvé pořádáme společně s Mladými konzervativci. Rád bych vám představil pana Zajíčka, který bude společně se mnou moderovat diskusi.

Dovolte, abych vás jako vždy na začátku pozdravil a zároveň poděkoval všem sponzorům této akce, a to Nadaci Friedricha Naumanna, zcela nově společnosti Giga, která je systémovým integrátorem značkové výpočetní techniky, dále společností Coca-Cola Amatil, Benešovskému pivovaru a Restaurantu Melodie. A nyní dovolte, abych předal slovo panu Zajíčkovi.

Miroslav Zajíček

Děkuji. Dovolte, abych vás i já přivítal na tomto setkání jménem Mladých konzervativců. Tuto diskusi věnujeme problematice svobodného bankovníctví a dovolte, abych vám představil její účastníky. Úvodní slovo, podporující myšlenku svobodného bankovníctví, přednese ekonom a finanční analytik pan Ing. Jiří Kinkor a oponovat mu budou pan doc. Zbyněk Revenda, vedoucí katedry měnové teorie a politiky na VŠE a ekonom Ing. Petr Zahradník, přičemž stanovisko centrální banky přednese poradce guvernéra ČNB pan Ing. Oldřich Dědek. Předávám nyní slovo panu Ing. Jiřímu Kinkorovi.

Jiří Kinkor

Dobry večer, dámy a pánové. Kdybyste v polovině 19. století propagovali myšlenku tuhé centrální regulace bankovníctví a existenci státních pseudopeněz neukotvených v hodnotné komoditě, považovali by vás lidé za blázna. O 100 nebo 150 let později se každý, kdo stejnou myšlenku nepovažuje za evidentní samozřejmost, stává podezřelým, a za blázna a „extrémistu“ je považován ten, kdo ji dokonce zásadně odmítá. Ekonomové se ani příliš nezabývají logikou principu svobodného bankovníctví – stačí poukázat na to, že se jeho obhájci příliš extrémně odchylují od soudobého ekonomického mainstreamu. Špatné je nikoli to, co je logicky neplatné, nýbrž to, co se nevejde do mezí převažujícího mínění. Co přijímá většina společnosti, to je standard správnosti.

Co se stalo v myšlení lidí? Z minulé éry, kdy svobodný produktivní člověk – alespoň v některých částech světa – konečně dostal příležitost ukázat sílu lidského myšlení a invence, jsme se dostali do epochy masové iniciace státního násilí proti nevinným lidem. Z éry bezprecedentního nárůstu životní úrovně na základě objektivních peněz, stabilního bankovníctví a jimi zprostředkovaných plodů ekonomické prosperity motivované vlastním prospěchem, jsme se dostali do éry, kde velká část intelektuálního potenciálu podnikatelů, manažerů, bankéřů a dalších produktivních lidí musí být vynaložena na vyrovnání se s důsledky státního zničení objektivních peněz ve jménu „veřejného prospěchu“. Je tato změna důsledkem nějakého nevyhnutelného vývoje lidstva, který je determinován nevysvětlitelnou mystickou silou? Nebo došlo k zásadnímu posunu ve filosofických myšlenkách, které lidé postupně přijali a které jsou kořenem dlouhodobého a systematického státního podřívání bankovníctví a peněz a pustošení řady jiných oblastí hospodářství a života lidí?

Myšlenku, že emise a oběh peněz **nemají** být v rukou státu, neakceptuje kromě explicitních socialistů ani řada takzvaných „liberálních“ ekonomů a politiků, jejichž uvažování o svobodě – kolektivistické, protože vychází ze stejných fundamentálně chybných filosofických premis. Myšlení těchto lidí o funkci státu je pojmovým zmatkem, je tápáním odehrávajícím se ve vágním prostoru plném mlhy a nejasností. Mají-li toto své uvažo-

vání, nebo spíše jen **cítění** o funkcích státu nějak slovně vymezit, uchylují se k prázdným frázím typu: stát má zajistit „stabilní prostředí“, „vládu zákona“, definovat „pravidla“, usilovat o „společenský blahobyt“ a prosperitu ekonomiky apod. Stanou-li se pak takto uvažující lidé obětí chybné ekonomické interpretace peněz a falešného výkladu historie bankovníctví (zejména novodobé), velmi snadno si do svého rozpitého abstraktního obrázku státních úkolů zařadí i „starost o peníze“. Zakofeněnost myšlenky, že za peníze má být odpovědný stát, je po dlouhých desetiletích jejího smutného uplatňování všude na světě téměř tak hluboká jako její iracionalita.

Centrální bankovníctví je definováno jako souhrn všech typů zásahů státu do oblasti peněz a bankovníctví. Pojem **svobodného bankovníctví** znamená naproti tomu absenci jakýchkoli státních zásahů do této sféry. I když zcela svobodného bankovníctví nikdy nedosáhla žádná země na světě, historie zaznamenala dlouhá období, kdy míra regulace oblasti peněz a bankovníctví byla na rozdíl ode dneška nesrovnatelně menší. V průběhu minulých tisíciletí a století existovaly různé komodity v roli peněz, ke kterým lidé na základě racionálního uvažování a poznání postupně konvergovali. Peníze nevznikly jako výsledek slepé imitace a nejsou žádným nevysvětlitelným společenským jevem. Nemohly by vzniknout a konvergovat na zlatý standard, kdyby člověk nepoužíval svůj rozum a kdyby sledování vlastního prospěchu nebylo motivací jeho jednání. Zlato si jako objektivní peníze nakonec lidé zvolili nikoli díky jeho údajně mystické moci nebo působením nevysvětlitelného perverzního lidského pudu, jak na základě obudných Freudových teorií tvrdil úhlavní nepřítel zlata Keynes, nýbrž na základě rozumově poznávaných vlastností této komodity. Právě specifické vlastnosti zlata – a **nic** jiného – byly důvodem, proč se tato komodita v roli peněz historicky prosadila. Zlatý standard není žádnou „kovovou iluzí“, nýbrž výsledkem objektivního racionálního poznání reality a jednání v souladu s ní.

Bankovníctví minulých století bylo relativně stabilní, kupní síla peněz byla velmi stabilní a všechny mírné hospodářské výkyvy, ke kterým čas od času docházelo, byly důsledkem státních zásahů a regulací. Protože tyto státní zásahy byly – na rozdíl od dnešních obudných rozměrů státního intervencionismu – poměrně velmi omezené, nede-stabilizovaly fungování bankovníctví a celé ekonomiky natolik, jako tomu bylo a je ve 20. století. Výsledkem byla epocha bezprecedentního růstu prosperity. Výsledkem bylo 19. století, jako odraz převahy rozumu nad vírou a dominance svobody nad iniciací státního násilí.

Bezprostředním důvodem vzniku centrálního bankovníctví byla fiskální expanze státu. Stát s cílem vyhnout se otevřenému zvyšování daňového břemene a neochotě soukromých věřitelů k neomezeným půjčkám potřeboval vytvořit instituci, která by umožnila zvyšovat státní příjmy skrytým způsobem, tedy inflačním zdaněním. Rostoucí etatismus však nepřišel z ničeho nic. Co bylo jeho příčinou? Byl jí mohutný nárůst kolektivistického filosofického myšlení v průběhu 19. století, expandujícího z německých univerzit do celé euroamerické civilizace a infikující generaci za generací. Na základě primárních filosofických myšlenek přestal být člověk vnímán jako autonomní, reálná bytost a stává se pouhým přívěškem či odvozeným derivátem něčeho jiného, primárního. Kolektivu. Skupina, celek, společnost, národ a podobné kolektivní pojmy se stávají primárními entitami. Tyto pouhé mentální abstrakce jsou projektovány do reality jako skutečně existující bytosti. Katastrofální filozofické omyly vedou postupně k tomu, že těmto kolektivitám jako **celkům** je přisuzována schopnost mít prospěch, zájmy a cíle nezávisle na jednotlivcích. Místo jediných skutečně existujících individuálních zájmů a cílů, které se stávají druhořadými, se dává přednost neexistujícímu prospěchu „společenskému“, „veřejným“ zájmům a cílům. Toto je podstata kolektivismu – rakovi-

ny, která ovládla myšlení drtivé většiny lidí, a kteří ji bezděky šíří tím, že používají kolektivistické pojmy a pasti jako argumenty, před kterými ostatní couvají, protože se jim neumějí bránit.

Výsledkem je naše století, éra obrovské expanze státu – jako reprezentanta oné nadřazené entity „společnost“ – a jím způsobených výkyvů, tzv. hospodářských cyklů, o kterých se má za to, že jsou něčím přirozeným, že jsou atributem tržní ekonomiky. Ve skutečnosti nejde o přirozený jev tržní ekonomiky, nejde o žádné „selhání trhu“. Soudobé tzv. tržní ekonomiky nejsou tržními ekonomikami, trh tam neselehává, nýbrž – kvůli státu – **absentuje**. Hospodářské výkyvy, které v těchto ekonomikách pozorujeme, jsou původním symptomem etatistických neboli tzv. smíšených ekonomik, permanentně a nevyhnutelně destabilizovaných politikou centrálního řízení produkce tzv. peněz, neboli existence tzv. měnové politiky. Tento fakt však minulí i současní oponenti svobody v bankovníctví nechtějí pochopit. Opakují dávno vyvrácené pseudoargumenty údajně zpochybňující funkčnost svobodného bankovníctví. Za všechny jmenujme alespoň ty nejčastější: údajně neomezená emise peněz, absence věřitele v poslední instanci, nedostatek peněžního zlata, náklady na udržování zlatých rezerv. Pokud se monetární ekonom vůbec zabývá alternativou svobodného bankovníctví, soustřeďuje se nejčastěji na povrchní kritizování dílčích problémů bankovníctví v minulosti, přičemž ignoruje, že tyto problémy byly způsobeny tehdejšími státními zásahy. Ve snaze reagovat na problémy, které původní omezené státní zásahy působily, se stát paradoxně uchyloval k dalším a dalším regulacím, místo aby prvotní příčinu problémů – tj. existenci státního zásahu vůbec – odstranil. Vina za problémy však byla vždy svalena na trh, svobodu a zlato. Řešení? Státní násilí. Tato zvrácená „logika“ nabalování stále nových státních intervencí převládá všude na světě dodnes, a to nejen v bankovníctví. Podívejte se na zdravotnictví a školství, mám-li uvést jen ty nejřvavější příklady kolektivistické státní devastace.

Cílem centrálního bankovníctví je podle jeho stoupenců zajištění stability cenové hladiny a případně kontrola dalších statistických agregátů. Vychází se přitom z chybné implicitní premisy, že svobodné banky jako emitenti peněz by způsobily chaos, nadměrnou peněžní zásobu a tedy inflaci. Je tedy třeba státního násilí, aby se dosáhlo žádoucích „společenských ekonomických cílů“. Těmi jsou výše uvedené makroveličiny.

Má být ovlivňování statistických agregátů cílem hospodářské politiky státu? Nikoli. Existenci měnové politiky státu je nutné zásadně odmítat nejen proto, že – na rozdíl od svobodného peněžního uspořádání – nevede k dlouhodobé stabilitě cen ani stabilnímu ekonomickému růstu, ale zejména z toho důvodu, že si stát tyto agregátní jevy vůbec klade jako **cíle**, jichž má měnová politika dosáhnout. Jsou to totiž absurdní cíle. Jde pouze o agregované vyjádřené **efekty**, nikoli cíle racionálního člověka. Racionální člověk, ať je politikem, bankéřem či kýmkoli jiným, nemůže usilovat o žádné agregátní cíle. Jeho ekonomickým zájmem je jeho **vlastní** příjem jako výsledek produktivní práce v kontextu spolupráce s ostatními. Proč by měl usilovat o nějaké bezvýznamné statistické součty, indexy či průměry? Ty mohou být materiálem pro statistické porovnávání, analytické odhady budoucího vývoje, nebo bázi pro sestavování státního rozpočtu. Nikoli však **cílem** kohokoli. Společnost jako celek žádný agregátní cíl nemá. Mají-li jednotlivci nějaký cíl, který je sdíleným individuálním cílem každého z nich, nestává se z něj jakýsi „cíl společnosti“. Např. existence státu je **individuálním** cílem a zájmem každého racionálního jednotlivce, a je tedy sdíleným a ne nějakým společenským zájmem. I když nějaká věc není a nemůže být cílem nebo prospěchem žádného jednotlivce, kolektivistické myšlení ji požaduje jako zájem a cíl společnosti, jakoby společnost byla reálnou entitou. Statistické indikátory jako HDP, cenové indexy nebo míra nezaměstnanosti, které kolektivistická po-

važuje za společenské cíle, které má centrální banka sledovat, jsou ve skutečnosti pouhým nikým nezamýšleným vedlejším produktem jednotlivých individuálních cílů. Nikdo z nás svým jednáním ve skutečnosti neusiluje o něco takového jako vyšší HDP, vyšší národní míru úspor apod. – to nám jen namlouvají všichni, kteří vidí stát a společnost jako firmu, která má nějaké výkonnostní cíle, a sebe v roli jejích manažerů.

Ekonomika ani bankovníctví nejsou žádným systémem či organismem, za jehož činnost – jako „celku“ – má nést někdo odpovědnost. To jen kolektivistické myšlení není schopno uvědomit si, že žádný bankovní systém neexistuje, že banky (resp. její vlastníci) nejsou žádnými články nějakého systému se společným cílem nýbrž individuálními soukromými subjekty, které mají nezczizitelné právo na svobodu, a tedy i na emisi peněz dobrovolně přijímaných na trhu. Bankovníctví je jen pojem, který vztahujeme na vzájemně spolupracující jednotlivé entity jednající ve **svém vlastním** racionálním zájmu. Ničím cílem nemůže být nějaká „stabilita systému“. To, co kolektivisté nazývají „stabilitou bankovníctví“ a měny, a stavějí to jako cíl nějaké „veřejně prospěšné“ entity, je ve skutečnosti pouhým **důsledkem** racionálního chování subjektů, které – pokud jsou svobodné – jsou stabilní a produkují stabilní měnu, a to ve vlastním zájmu. Dokud se v bankovníctví stejně jako v jakékoli jiné sféře někdo nedopustí podvodu, krádeže nebo jiné formy iniciace násilí, není stát – jako nástroj **sebeobraně** síly – morálně oprávněn zasahovat. Činí-li tak, stává se zločincem.

Co je vůbec stát? Jaké jsou jeho správné a morální funkce? Můžeme odpověď najít v ekonomii? Abychom mohli hodnotit, zda nějaké politické uspořádání společnosti je dobré či špatné, horší nebo lepší, nebo zda politické rozhodování o té či oné otázce je dobrem či zlem, potřebujeme racionální politickou filosofii, a nikoli ekonomii. Abychom mohli identifikovat funkce státu, musíme nejprve vědět, co je obsahem pojmu stát. Jedině politická filozofie je kompetentní k vysvětlení nutnosti samotné existence státu a k identifikaci jeho funkcí. **Stát je kolektivním nástrojem použití násilí v sebeobraně proti iniciaci násilí.** Proto jeho správnou funkcí je pouze zajištění vnitřní bezpečnosti, justice a vnější obrany. Násilí je definičním a podstatným znakem státu. Protože násilí je v příkrém rozporu s funkcí rozumu jako nástroje poznání reality a paralyzuje rozum jako vodítko praktického jednání, není **iniciace** násilí morální. Zachování vlastního života však vyžaduje použít násilí v **sebeobraně**. Násilí je morální pouze jako odpověď na iniciaci násilí. Je-li státní násilí použito v případech jiných než proti iniciaci násilí, stává se stát sám iniciátorem násilí a jedná v rozporu se svou racionální funkcí. V takových případech je státní aktivita zlem a je třeba ji odsoudit.

Odpůrci svobodného bankovníctví nejsou ochotni přiznat, že politizace peněz a bankovníctví musí nutně mít efekty minimálně stejně (spíše více) negativní jako má státní regulace jakéhokoli jiného trhu. Iniciace násilí má a vždy nezbytně musí mít destruktivní efekty na život člověka. Je-li iniciátorem násilí stát a dokonce v tak klíčové oblasti, jakou je produkce peněz, které používá **každý** ekonomický subjekt, musí být výsledek podstatně horší než regulace jiného odvětví. Nejde tedy zdaleka jen o bankovníctví. Banky neprodukují objektivní, racionální peníze, nýbrž jsou nuceny používat jejich chatrnou státní náhražku, jejíž použití znamená závislost ekonomického rozhodování jednotlivců a firem na značně nejistém a nevyočitatelném chování centrální banky. Státní pseudopeníze přijímají ekonomické subjekty jen proto, že skutečné peníze stát zakázal.

Jako ekonom bych měl odpovědět na otázku, proč je centrální, silně regulované bankovníctví destabilizujícím faktorem ekonomické aktivity, zda a proč produkuje relativně nízkou či naopak vysokou inflaci. Vyvozovat cokoli o inflaci bychom však mohli teprve potom, až bychom si ujasnili, co je to vůbec inflace. Moderní ekonomický mainstream

považuje za inflaci růst cen, čímž pádem nemálo ekonomů dospívá k řadě absurdních myšlenek, jakými je třeba nesouhlas s cenovou deregulací z obavy před „inflací“ nebo odmítání zvýšení DPH z titulu údajného zvýšení inflace apod. Ekonomickou diskusi problému centrálního bankovníctví bychom tedy museli zahájit analýzou zásadního omylu tohoto pojetí inflace. Museli bychom odvodit racionální pojetí inflace jako nadměrnou nabídku peněz vzhledem k poptávce po nich. Museli bychom si ujasnit pojmy příčina a důsledek. Museli bychom vysvětlit mylnost doktríny rozlišující inflaci na tu, která je údajně „tlačena náklady“ a na tu, která je takzvaně „tažena poptávkou“, atd., atd. Dnes a denně slyšíme frázi, že centrální banka má „bojovat“ proti inflaci. Protože jediným možným zdrojem inflace je centrální banka, je boj centrální banky s inflací bojem banky samotné se sebou. Je to skutečně zajímavý, byť trochu schizofrenický duel. Napadá mě, že eliminace centrálního bankovníctví by přinesla prospěch nejen všem ekonomickým subjektům, ale i samotné centrální bance, které bychom vydatně pomohli v jejím důležitém zápase proti sobě samé.

Předmětem mého vystoupení ani tématem tohoto semináře však není teorie inflace ani žádná jiná ekonomická teorie. Důvodem mé opozice vůči centrálnímu bankovníctví zdaleka není překroucený pojem inflace. Nepotřebuji ani poukazovat na historické příklady hospodářských krizí a hyperinflací způsobených existencí monetární politiky. Ani fundamentální systémová a nezbytná neschopnost instituce centrálního bankovníctví reagovat na měnící se poptávku po penězích není a nemůže být argumentem, který by měl oprávnit ke zdrucujícímu odsouzení centrálního bankovníctví.

Jediným argumentem, který opravňuje logicky odmítnout samu existenci centrálního bankovníctví a označit ji za zločinnou politiku státu, je koncept **individuálních práv** člověka. Jedině pojem individuálních práv vede bez ohledu na praktické ekonomické efekty centrálního bankovníctví k jeho odmítnutí. Centrální bankovníctví **je** iniciací státního násilí, je pošlapáváním práva na svobodu, majetek a tedy na život. Je možné, že stát něco takového dělá? Ano. Je to stát, který na základě existence nemravných zákonů v čele s ústavou míří odjištěnou pistolí na každého, kdo by chtěl obchodovat a nabízet k dobrovolné směně vlastní objektivní peníze, skutečné plnohodnotné **peníze**. Je to stát, kdo ekonomické subjekty nutí přijímat jako peníze ony bezcenné papírky, kterých v rámci „veřejného prospěchu“ může vytisknout, kolik chce. A kdo ví, jak se komu zlíbí interpretovat „veřejný prospěch“ zítra a pozítří, onen prázdný zvuk, o kterém si lidé myslí, že má nějaký význam? Dnes se za „veřejný prospěch“ považuje třeba absurdní snaha ovlivňovat statistické makroagregáty, které si stát ztělesněný centrální bankou položil jako cíl. Zaslepen tímto iracionálním cílem stát rok za rokem ničí hodnotu úspor a kapitálu (tj. soukromého majetku), a svou jednoznačnou vinu přitom nezřídka svádí na tzv. „mzdové tlaky v ekonomice“. Co takhle položit si otázku, co je příčinou skutečnosti, že se mzdové požadavky mohou trvale prosazovat do cen?

Je to stát, který dnes a denně hrozí fyzickým násilím každému, kdo by chtěl bez jeho „velkorysého“ svolení podnikat v bankovníctví. Je to stát, který prostřednictvím instituce povinného pojištění vkladů vysává peníze z bank, které se chovají odpovědně a umějí podnikat, aby z nich financoval konzervaci a záchranu neschopných. Prý kvůli „stabilitě systému“. Takže „systém“ je stabilnější tím, když neschopní manažeři, lehkomyslní bankéři a podvodníci neponesou plnou váhu odpovědnosti za svá rozhodnutí? „Run“ vkladatelů na banku, která je v potížích, není žádná náhodná událost, která by měla být kryta pojištěním, je to důsledek řízení a chování oné banky. A pokud její potíže vyplývají z absurdní státní regulace, řešením rozhodně není přidat ještě více regulace.

Obhajoba odstranění regulace není primárně věcí ekonomie. Ekonomie není kompetentní k normativním výrokům. Pokud je metodologicky zdravá, může pouze logicky odvodit a demonstrovat, k jakým důsledkům musí nutně vést centrální bankovníctví, čeho centrální bankovníctví je nebo není schopno, zda je či není racionální. Ekonomie musí mlčet k otázce, zda samotná existence centrálního bankovníctví je správná, zda je morální, tj. zda vměšování státu do oblasti peněz a bankovníctví je v souladu s nezczitelným právem člověka na majetek, svobodu a život.

Racionální ekonomové logicky zdůvodňují, jak centrální bankovníctví vyrostlo jako důsledek nabalování stále iracionálnějších zásahů, přičemž každý nový měl vždy řešit dopady předchozích a místo toho samozřejmě přinesl další problémy. Oponenti svobodného bankovníctví často přicházejí s touto námitkou: V minulosti byly jiné společenské a politické podmínky, tam, kde free banking fungovalo, byly jiné podmínky než existují dnes, a proto se onen „model“ nedá aplikovat, patří do historie. Jedinou klíčovou odpovědí, která rozpráší všechny nesmyslné a irelevantní připomínky tohoto typu, je fundamentální fakt, že člověk je člověkem dnes, jako jím byl před staletími a tisíciletími a že ten jeho klíčový atribut, který v konečné instanci implikuje právo na svobodu, je jeho **volní** schopnost. Člověk je **volní** bytost, stejně tak jako jí byl kdykoli v minulosti. V **tom** tkví důvod, proč fyzické násilí státu, jehož iniciací je nevinnému člověku upírána možnost emitovat peníze a svobodně podnikat v bankovníctví, je v rozporu s jeho svobodou, a tedy i jeho životem. Násilí paralyzuje funkci rozumu, který funguje na základě volního myšlení. Člověk, aby mohl žít, potřebuje volit správně racionální chování. Může se při volbě dopouštět chyb. Může se jich dopustit i jako bankéř a manažer. Pokud se nedopouští iniciace násilí, nesmí mu být možnost volit upřena. Aby mohl žít jako člověk, musí jednat na základě svého myšlení. Zbavit člověka možnosti volby znamená popřít jeho nevyhnutelnou přirozenost, popřít to, co jej činí člověkem.

Stejně tak jako člověk – od té doby co lidské bytosti existují – potřebuje jíst a pít, aby přežil, tak potřebuje mít možnost rozhodovat o svém vlastním životě, a to v každé historické době, před tisíci lety jako dnes, bez ohledu na změny technologií, na životní úroveň, globalizaci financí atd. Svobodné bankovníctví není žádným „modelem“, o jehož případné použitelnosti mají rozhodovat ekonomové. Není to žádný systém s výhodami nebo nevýhodami, které bychom měli nějak efektivnostně vážit a nakonec se k němu přiklonit nebo nepřiklonit. Důvod k jeho obhajobě není ani ten, že už bylo vyzkoušeno a fungovalo, nýbrž ten, že jediné svoboda člověka je v souladu s jeho životem. Svobodné bankovníctví – stejně jako svoboda v jakékoli jiné sféře lidského života a ekonomické aktivity – je filosoficky jediným možným způsobem existence člověka **jako člověka**, tedy jako volní bytosti, která musí mít možnost rozhodovat o svém životě a musí mít možnost dobrovolně spolupracovat s ostatními, přičemž každý subjekt tak činí pro svůj vlastní individuální prospěch. Jiný než individuální prospěch neexistuje a existovat nemůže. Centrální bankovníctví je naopak ztotožněním člověka. Žalostná historie centrálního bankovníctví je pouze nevyhnutelným praktickým **efektem** iracionální myšlenky, a nikoli primární příčinou jeho kritiky. K tomu, abych odmítl myšlenku nepotřebuji čekat, až se podle ní někdo bude chovat a na vlastní oči vidět jeho destrukci. K tomu, abych onu myšlenku odmítl, potřebuji vědět, že je iracionální, že je v rozporu s fundamentálním principem, který umožňuje život člověka ve společnosti – principem individuálních práv.

Důležité není to, že centrální bance se může krátkodobě podařit někam posunout tempo inflace (asi tak jako se slonovi občas podaří nešlápnout do porcelánu v pokoji plném porcelánu), nýbrž to, že je v její (tj. státní) moci udělat se svými tzv. penězi a tedy i jejich donucenými uživateli cokoli a kdykoli. To je zásadní argument. Je-li zločinec náhodou benevolentní a „hezky“ zachází se svými oběťmi, které vězní, nestává se tím

„přijatelnou alternativou“. Je nadále zločincem a jedná v rozporu s právem člověka na svobodu. Peníze nejsou institucí, kterou stát dovolil lidem používat, nýbrž soukromě vlastněnou komoditou, na jejíž produkci a směnu (tj. i emisi) má jednotlivec stejně nezczitelné právo jako na produkci rohlíku. To jen stát svými devastujícími zákony ponížil původní instituci peněz na bezcenné nekonvertibilní médium, s nímž může kdykoli a jakkoli arbitrárně manipulovat. Na takto zničenou instituci ani nelze pojem peníze aplikovat. Ona klíčová vlastnost, bez níž se médium nemůže stát penězi, je primární hodnota, kterou komodita má ještě před tím, než se penězi stane. Funkcí peněz je úschova hodnoty v době, která uplyne mezi okamžikem jejich obdržení a okamžikem jejich použití k dalšímu aktu směny. Bezcenný papírek žádnou hodnotu nemá. Ve soudobé směně je takový papírek přijímán jako náhražka peněz jen proto, že stát jiný prostředek směny pod hrozbou násilí nepřipouští. Svobodní lidé by si zvolili skutečné peníze plně konvertibilní na cennou komoditu – tak jako to učinili v historii, kdykoli svobodu měli.

Nepatřím k těm, kteří ve svobodném bankovníctví hledají nějakou možnou alternativu či řešení existujících či eventuelních problémů centrálního bankovníctví. Já považuji a obhajuji svobodné bankovníctví jako jediný morální a racionální způsob existence peněz a bankovníctví. Všechny ostatní způsoby jsou proti rozumu, proti svobodě, a tedy proti životu člověka. Nejde mi o hledání nějakých lepších, neinflačních peněz, jak si svůj cíl stanoví řada monetárních libertariánů nebo jiných povrchních měnových reformátorů. Jde o úplné a zásadní odmítnutí onoho paskvilu, kterému se dnes neprávem říká peníze. To peníze vůbec nejsou. Je to prostředek směny, který je násilím vnucován lidem. Taková směna není trhem, není svobodnou směnou, protože svobodní lidé by si bezcenné papírky jako prostředek úschovy hodnoty nezvolili. Dnešní směna je aktem provedeným v kontextu státní železné pěsti připravené pro každého, kdo by chtěl emitovat vlastní objektivní peníze konvertibilní na hodnotnou komoditu jako plnoprávný obchodní kontrakt s vynutitelným plněním.

Odmítám názory, které hájí svobodné bankovníctví hlavně nebo dokonce jen proto, že centrální rozhodování o nabídce peněz trpí inherentní neschopností kondenzovat a využít rozptýlených informací a znalostí. Tato inherentní neschopnost centrálního bankovníctví skutečně existuje. Argument znalostního defektu centrálního bankovníctví bývá však stavěn tak, jako by při jeho absenci byla existence centrálního bankovníctví oprávněná. To je zásadní chyba, protože se zcela ignoruje podstata státu (a centrálního bankovníctví je stát) jako nástroje fyzické síly. Kdyby se zjistilo, že nějaký únosce vezoucí rukojmí v autě je barvoslepý, řekl by snad někdo, že jeho oběti je třeba osvobodit proto, protože únosce neumí rozlišit světla na semaforu? Obhájcí svobodného bankovníctví nejsou povinni hledat defekty centrálního bankovníctví. Naopak ti, kteří podporují centrální bankovníctví, jsou povinni prokázat, proč by centrální bankovníctví mělo existovat. Všechny jejich argumenty, které za posledních sto či více let uvedli, jsou pseudoargumenty. Nemohou uniknout fundamentální pravdě, že v bankovníctví a emisi peněz – stejně jako v žádném jiném odvětví produkce a směny – není k použití násilí vůči člověku žádný důvod.

Spor centrálního a svobodného bankovníctví sice vedou hlavně monetární ekonomové, avšak primárně jde o spor filosofický, nikoli ekonomický. Je zápasem mezi rozumem a skepticismem, kolektivismem a individualismem, altruismem a racionálním egoismem, svobodou a etatismem. A na straně centrálního bankovníctví zdaleka nejde jen o standardní plnokrevné etatisty. Milton Friedman, údajný obhájce kapitalismu, také zpochybňuje svobodné bankovníctví, pominu-li jeho nesouhlas s řadou dalších aspektů svobodné společnosti. Argument, že v bankovní historii Spojených států byly

některé potíže relativně deregulovaného bankovníctví způsobeny existujícími státními zásahy, Friedman sice přijímá, ale namítá, že vůbec není jasné, zda by se plně svobodné bankovníctví bylo ubíralo stejnou cestou jako třeba skotské svobodné bankovníctví, které platí za historický vzor fungujícího, stabilního a úspěšného odvětví. Absence domácí zkušenosti je podle Friedmana důvod k pochybám o relevantnosti skotského „modelu“ pro Ameriku. O to, jak by se svobodné bankovníctví v Americe vyvíjelo, přece ale vůbec nejde. Svobodné bankovníctví hájíme nikoli proto, že fungovalo ve Skotsku nebo jinde, ale proto, protože svoboda je z identity člověka – jako volní bytosti – logicky odvozeným, univerzálně vždy a všude platným morálním principem koexistence lidí ve společnosti bez ohledu na to, zda ji lidé v té či oné zemi měli možnost využít. Jiný princip soužití lidí ve společnosti – tzn. iniciace násilí – je nezbytně proti jejich životu, vždy a všude, dokud člověk bude volní bytostí. Friedman je obětí své zásadně chybné popperovsko-humeovské filosofie poznání a metodologie vědy, podle které lze teorii vykonstruovat na základě jakkoli arbitrárního předpokladu a teprve až po jejím uplatnění či slepém testování proti konkrétním empirickým jevům rozhodnout o její poznávací hodnotě myšlenky. Teorie nemůže být pravdivá, protože pravda neexistuje a nezbytně platná kausalita neexistuje. Teorie může tedy být údajně jen „posílena“ nebo oslabena empirickou zkušeností, nikdy nemůže být potvrzena a vyvrácena. To, že existují obecně platné principy logicky odvozené z racionálních a reálných předpokladů a že tyto principy jsou aplikovatelné na všechny konkrétní případy, které se kdy staly a stanou, vyžaduje pochopit podstatu a úlohu pojmů a principů v poznání reality. Pravdivost zákona gravitace nelze testovat tím, že se podíváme na letící letadlo, které k zemi nepadá a vyvodíme absurdní závěr, že zákon gravitace neplatí. Platnost poznání a teorií nelze testovat proti konkrétním empirickým jevům, protože realita nás obklopuje komplexními jevy, které jsou **kombinací** řady kauzalit. Teorie poznání je klíčová oblast filosofie, kde se Hume, Popper a po nich i Friedman dopustili fundamentálních omylů s neblahými následky do metodologie vědy.

Jako argument proti svobodnému bankovníctví uvádí Friedman dokonce i námitku, že není politicky průchodné! Doporučovat dnešním politikům, aby zrušili centrální bankovníctví, by jistě bylo nesmyslné. Politik se svým jednáním nemůže zásadně odchýlit od názorů svých voličů, i kdyby chtěl. Žádná zásadní politická změna nemá šanci na politickou podporu, pokud o její správnosti nejsou přesvědčeni voliči. Racionalita a správnost nějaké myšlenky je však něco zcela jiného než její politická podpora. Racionalita myšlenky by měla být důvodem či alespoň nadějí její politické podpory, politická průchodnost je tedy možným a žádoucím **důsledkem** správnosti myšlenky, a **nikoli** předpokladem její správnosti, jak vyplývá z Friedmanovy pozice. Důvod, proč zmiňují právě Friedmana, není jej skandalizovat, nýbrž zdůraznit, jak je naprosto klíčové nenechat se při vlastním myšlení svádět názory ostatních, včetně slavných autorit.

Soudobý pojmový a metodologický chaos lidského myšlení se nevyhýbá ani nositelům Nobelových cen. Pochopit svobodné bankovníctví znamená správně interpretovat historii peněz, bankovníctví, a na základě zdravé metodologie vědy porozumět teorii svobodného bankovníctví. Avšak, jak jsem již několikrát uvedl, k **obhajobě** nezbytnosti svobody v bankovníctví není potřebná ani špetka ekonomie. I kdyby ekonomové nikdy nebyli schopni vysvětlit, jak a proč svobodné bankovníctví a objektivní peníze fungují, nic to nemění na faktu, že odvození funkce státu jako univerzálně platného principu, jako racionálního, morálního a praktického vodítka, náleží do kompetence filosofie. Racionální filosofie umožňuje vypořádat se s řadou kolektivistických pojmových pastí, jako „veřejný prospěch“, „selhání trhu“, apod., k čemuž je potřeba odmítnout stávající fundamentálně chybné filosofické názory na člověka, pojmy a poznání a nahradit je ra-

cionální objektivistickou filosofií. A vyzývám každého, kdo by snad chtěl na obhajobu centrálního bankovníctví ubohé klišé „veřejný prospěch“ vytáhnout, aby definoval obsah tohoto nesrozumitelného shluku písmen, aby se pokusil analyzovat tento absurdní prázdný zvuk spolehlivě paralyzující jakoukoli diskusi. Označení tohoto spojení za prázdný zvuk míním doslova a vážně, nikoli ve smyslu metafory o „prázdných“ slovech, která jen nejsou naplňována činy. Bude-li mi dán v diskusi prostor, velmi rád odpovím komukoli, kdo chce ve prospěch centrálního bankovníctví argumentovat tímto kolektivistickým sloganem.

Z mé pozice vůči centrálnímu bankovníctví by snad mohl někdo mylně vyvodit, že navrhuji, aby stát zítra zrušil centrální banku a ostatní instituce a zákony, kterými zasahuje do oblasti peněz a bankovníctví. Nic takového jsem neřekl, nevyplývá to z mého vystoupení a ani si to nemyslím. Je však zřejmé, že jejich existence je logicky kontradiktorní, neospravedlnitelná, nemorální, nepraktická a neudržitelná. Konečným cílem je plně svobodné bankovníctví. Politické prosazení této myšlenky je však otázkou odvozenou. Myšlenky, které dlouhodobě převládají a jsou prosazovány v politice, musely před tím převládnout a zvítězit v myšlení lidí, kteří politiky volí. Zápas za svobodu v bankovníctví rozhodně nezačíná v politice. Tam končí.

Postavení a pojetí peněz je v určitém smyslu lakmusovým papírkem pojetí člověka. Plnohodnotné peníze znamenají rozkvět produktivního člověka. Degradace peněz na ubohé papírky symbolizuje pojetí člověka v soudobé civilizaci. Dnešní člověk je otrokem, je sekundárním přívěškem. Uvědomují si stoupenci centrálního bankovníctví, že toto pojetí člověka bezděčně obhajují?

Miroslav Zajíček

Předávám slovo panu Ing. Oldřichu Dědkovi.

Oldřich Dědek

Děkuji. Já bych chtěl v úvodu jen trochu opravit pana moderátora, který řekl, že bych zde měl přednést stanovisko České národní banky. Já si myslím, že 95% lidí v ČNB neví, co to svobodné bankovníctví je. Takže ohledně tohoto tématu žádný odbor v ČNB nemáme, a tak to co řeknu, je skutečně spíše mé vidění problému a to, co jsem si vystudoval z literatury, protože toto téma skutečně vidím spíše jako akademický problém, než problém kterým ČNB žije. Své vystoupení bych rozdělil do dvou částí. V první části bych chtěl problém svobodného bankovníctví ukotvit do praktičtější roviny, která by mohla být eventuálně pro ČNB zajímavá. Ať se to tedy zastáncům svobodného bankovníctví líbí nebo nelíbí, tak význam centrální banky v současném světě evidentně roste. Ve světě máme si 150 států. Nevím to přesně, ale neexistuje ani jeden z nich, který by se nějakým způsobem, alespoň vzdáleně, problematikou svobodného bankovníctví inspiroval. Naopak, je zdůrazňována úloha tzv. nezávislosti centrální banky, což je například klíčový aspekt projektů jednotné evropské měny, což zase dokumentuje mou tezi o rostoucím významu centrální banky v ekonomice. Zastánci svobodného bankovníctví se opírají o některé historické paralely. Já bych byl v tomto velmi opatrný; musíme si uvědomit, že pokud třeba v 18. století – kdy se rychlost šíření informací rovnala rychlosti klusajícího koně – se tyto příklady vyskytovaly, tak v současném globalizovaném světě je naprosto jiná situace. Tyto paralely v současnosti do značné míry selhávají. Když se uvádějí příklady, tak se často poukazuje na Spojené státy a na tzv. skotský příklad. Já myslím, že příklad Spojených států a vzniku Federálního rezervního systému v praxi je naprostým popřením principu svobodného bankovníctví, protože neznám zemi, kde by byl větší odpor proti federálním institucím, a vývoj v bankovníctví ve

Spojených státech se často označuje jako krizové bankovníctví nebo také flikované bankovníctví. To znamená, že ten vývoj, který začal velmi decentralizovaně, přecházel od jedné větší či menší krize ke druhé, byly zde dvě periody, kdy si vláda Spojených států uvědomila, že centrální banka potřebuje, dvakrát byla licence této centrální banky opět zrušena, až konečně začátkem našeho století byl ustaven Federální rezervní systém jako klasická centrální banka – neboli onen vývoj americkou ekonomiku k centrálnímu bankovníctví přece jen přivedl, i když ona si to třeba nepřála. Zajímavý je třeba příklad Skotska, který se opět často uvádí jako dobrý příklad fungování svobodného bankovníctví. Samozřejmě nikdo z nás tam nežil, můžeme to vyčíst pouze z literatury a já jsem si tedy vzal velmi renomovaný slovník, našel jsem si heslo skotské svobodné bankovníctví a získal jsem dva velmi zajímavé poznatky. Za prvé – do jaké míry skotské bankovníctví bylo vůbec svobodné bankovníctví? V onom slovníku se argumentuje, že za celým skotským bankovníctvím jako stínová eminence stála Bank of England, že jednotlivé skotské banky měly linky na tuto banku a v případě potíží se na ni mohly obrátit – je tedy iluzorní si myslet, že tento skotský příklad nějakým způsobem opravňuje tento systém či dokazuje jeho životaschopnost. Co je ještě zajímavější, je příklad, o němž jsem se tam dočetl – určitá stabilita skotského bankovníctví byla přisuzována vysokému stupni regulace, a především nemožnosti vstupu do tohoto systému. Argumentuje se dále, že skotský systém byl v té době složen ze čtyř velkých bank a několika málo menších a stabilita byla dána tím, že neexistovala možnost, že by někdo těm čtyřem velkým bankám konkuroval – to bylo přímo zákonem omezeno. Tyto banky byly skutečně v oligopolní pozici, v neotřesitelné pozici, a na tomto základě tento systém fungoval. To je jeden praktický moment. Další praktický moment, na jehož základě si myslím, že myšlenky svobodného bankovníctví postrádají na přitažlivosti, je to, že současným centrálním bankám se daří prosazovat poměrně úspěšné dezinflační strategie. Například ve Spojených státech se v současné době mluví o cíli nulové inflace (0-2%). Jestliže se třeba někteří zastánci svobodného bankovníctví odvolávají na práci F. A. Hayeka, tak si musíme uvědomit historický podtón, důvod proč vůbec tato práce vznikla. Vznikla někdy v 70. letech, kdy Spojené státy prožívaly asi 20%ní inflaci a je samozřejmé, že když ekonomika takto inflačně roste, tak vznikají nápady hledat některé alternativy. Tím, jak se ovšem centrálním bankám daří inflaci zvládat, jak se daří učit se z minulých zkušeností, tak i takový intelektuální zájem o hledání alternativ se tím do značné míry nabízí. Konečně existuje třetí velmi praktický moment či důvod, proč význam centrálního bankovníctví roste, a tento důvod já osobně vidím jako klíčový – spočívá v tom, že centrální banka nemá přirozeného nepřítelů mezi finanční komunitou. Samozřejmě existují kritiky vůči centrální bance třeba ze sektoru komerčních bank, nebo kritiky některých typů regulace, centrální banka se kritizuje třeba kvůli provádění té či oné měnové politiky, nicméně z finančního sektoru se nikdy ještě neozval nějaký serióznější hlas, který by zpochybňoval centrální bankovníctví jako takové. Spíše jde o to nalézt nějakou vhodnou platformu. Tolik by asi bylo třeba říci úvodem.

V druhé části jsem si připravil poněkud techničtější otázky. Co to vlastně svobodné bankovníctví je? Domnívám se, že z úvodního slova pana Kinkora to nebylo dost zřejmé. Myslím si, že tomuto pojmu můžeme dát asi tři interpretace. Za prvé jde o free banking ve smyslu neregulovaného bankovníctví, že totiž neexistuje nějaká autorita, která něco bankám nařizuje a banky si tedy dělají, co chtějí; toto pojetí free bankinga a také tento termín, vznikl právě v USA, kde v počátku byla regulace naprosto nulová. Jestliže se tam nějaká regulační pravidla uplatňovala, tak to bylo teprve poté, co se nějaká banka dostala do potíží. To je tedy jeden význam pojmu.

Druhý význam je v tom, že komerční banky by měly právo vydávat své vlastní peníze. Měl by být zrušen monopol centrální banky na emisi peněz – necht je tedy tato oblast decentralizována, a tudíž na základě konkurenčních sil by se mělo docílit stabilnějšího systému.

Konečně třetím významem pojmu svobodné bankovníctví se rozumí bankovníctví bez centrální banky. Opět je to takový vágní pojem, kdy si vlastně řekneme, že ty funkce, které centrální banka v současnosti provádí, jsou vlastně zbytečné a ekonomika by se bez nich obešla.

Já si myslím, že nejzajímavějším aspektem svobodného bankovníctví je zrušení monopolu státních peněz a možnost soukromých peněz. Řekl bych, že k tomuto problému lze opět přistoupit ze dvou rovin. První rovinu bych viděl (a argumentuji tak i někteří zastánci svobodného bankovníctví) v tom, že tomu není tak, že by si každá komerční banka mohla emitovat peníze, kolik chce, a že by se ten systém spoléhal na nějaké tržní síly, které by to dávaly do pořádku, nýbrž že se zde rází zásady, podle nichž kvalita, stabilita soukromých peněz by byla dána tím, že za nimi stojí nějaké tzv. mocné peníze, což by bylo třeba zlato, vládní dluhopisy, nebo jiný drahý kov, či nějaký jiný statek.

Zde existují dvě možnosti: první z nich představuje situace, že krytí soukromých peněz bude dozorováno a prosazováno, a kterákoli komerční banka, jež by se tímto neřídila, by nemilosrdně vypadla ze systému. Avšak existence instituce, která by na toto dohlížela, která by dbala na stabilitu soukromých peněz, by znamenala, že se centrální banka zadními vrátky do tohoto modelu vrací – že místo situace, když dnes centrální banka nařizuje komerčním bankám, že musí mít takovou a takovou kapitálovou přiměřenost, že mohou půjčovat spráteným subjektům pouze tolik a tolik vlastního jmění, by zde bylo nějaké jiné supervizorské pravidlo, které by neustále dbalo na to, aby za soukromými penězi bylo určité množství těchto nosných peněz. Tuto alternativu já osobně chápu jako návrat k centrální bance.

Potom zde existuje deregulační řešení, které fungovalo ve Skotsku – ovšem se všemi výhradami, které jsem zde uvedl – že totiž existuje nějaké clearingové centrum a pokud by tedy nějaká komerční banka emitovala nadměrné množství peněz do ekonomiky, tak by se jí to přes toto clearingové centrum dříve nebo později vrátilo. Její klienti by začali vznášet nároky, snažili by se tyto soukromé peníze konvertovat na mocné peníze; každá komerční banka, která by takto prováděla nadměrnou emisi, by tudíž tímto jakýmsi tržním mechanismem ztratila kredibilitu a vypadla ze systému. Problémem ovšem zůstává, že tento přístup podle mého mínění naprosto ignoruje soudobé problémy tzv. asymetrické informovanosti. Kdybych to měl zobecnit, onen problém asymetrické informovanosti vede k tomu, že jednotliví strádající dané banky nemají možnost kontinuálně sledovat zdraví banky a to se projeví až v určitém okamžiku, kdy už vlastně možná není jiné řešení, než že banka musí zaniknout, což je spojeno se ztrátami strádatele a dalších subjektů. V literatuře jsem si přečetl celou řadu zajímavých historických příkladů, jak se to projevovalo v systému neregulovaného bankovníctví v USA, třeba jak toho šlo krásně zneužívat – soukromé peníze musely být kryty například vládními dluhopisy, takže některá komerční banka si nakoupila určité množství dluhopisů, na jejich základě mohla emitovat soukromé peníze, za tyto soukromé peníze si okamžitě zase nakoupila dluhopisy a tím zase měla základnu pro další emisi. Tímto pyramidálním způsobem mohla velmi rychle expandovat. Aby se to neprovalilo, umístila potom svou pobočku někam na Divoký západ, kde nebylo tak jednoduché zpětně konvertovat soukromé peníze na mocné peníze.

Já se domnívám, že naše zkušenost s tunelováním investičních fondů a s deregulací kupříkladu institucí kapitálového trhu nám dává celou řadu ilustrací problémů, kam onen aspekt asymetrické informovanosti může vést. Dále je zde problém technický – já bych ho raději ponechal svým kolegům – to je otázka věřitele v poslední instanci. Myslím si, že to je opět svým způsobem pozitivní rys systému centrálního bankovníctví, že totiž pokud je nějaká banka nelikvidní, může ji centrální banka zastoupit. Tento aspekt bych neviděl jen jako nějaké krizové řešení, protože takovou činnost vlastně centrální banka provádí každý den. Každý den se vyhodnocuje úroveň likvidity systému a jestliže se například ví, že podniky musí odvést k určitému dni DPH nebo že je zde nějaký velký investor, který nakoupí velké množství deviz (to jsou všechno předpokládané likviditní šoky, které neustále bombardují ekonomiku), centrální banka se snaží toto predikovat. Kdyby toto neexistovalo, docházelo by k obrovské fluktuaci úrokových sazeb čili tyto šoky, které nemají nic společného s ekonomikou, by se velmi rychle promítaly do reálné ekonomiky – do úrokových sazeb – a docházelo by k destabilizaci ekonomiky.

Řeknu ještě, proč se domnívám, že centrální bankovníctví je celkem užitečné. Je to proto, že emise peněz se projevuje vysokými náklady. Není jednoduché emitovat peníze, zabezpečit je proti padělání apod. Kdyby tedy každá banka prováděla emisi sama, vedlo by to k růstu nákladů.

Navíc je existence svobodného bankovníctví velmi nevýhodná pro obvyklé lidi – jestliže dnes například musíme sledovat kurs mezi dolarem, markou a korunou, pak v systému svobodného bankovníctví bychom si museli každé ráno zjistit, jaký je kurz peněz Komerční banky a Banky Haná apod., a podle toho se rozhodovat. Do těchto kurzů se velmi masivně promítají různé psychologické faktory.

Miroslav Zajíček

Děkuji. Musím vyslovit výhradu k vaší poznámce o tom, jak jste byl představen. Je sice pravda, že nezastupujete stanovisko centrální banky, ale to je jen proto, že centrální banka žádné stanovisko k tomuto nemá. Kdyby nějaká měla, tak by jej samozřejmě prezentoval poradce guvernéra.

Zbyněk Revenda

S pokračující deregulací bankovních systémů v tržních ekonomikách se celá řada ekonomů začíná zabývat myšlenkami svobodného bankovníctví (free banking) a soukromých peněz (private money). Je vhodné připomenout, že nejde o nic zcela nového – svobodné bankovníctví má v jisté podobě svou historii, především ve Skotsku v 18. a 19. století a USA (1837-1863).

Zájem o skoro již zapomenutou éru znovu obnovil nositel Nobelovy ceny za ekonomii z roku 1974 Friedrich A. Hayek. Jeho práce *Denationalisation of Money* (1976) podnítila zájem celé řady dalších ekonomů (E. Fama, C. Goodhart, L. White, K. Dowd) o myšlenky svobodného bankovníctví a soukromých peněz a jejich případné využití v současném bankovním světě.

Systém **svobodného bankovníctví** je charakteristický tím, že v něm nepůsobí žádná centrální banka a neexistují žádné regulace ani dohled bank „zvnějšku“. Disciplína bank by měla být zajištěna v zásadě nízkým neomezovanou konkurencí mezi nimi.

V tomto systému by fungovaly **soukromé peníze** emitované soukromými „komerčními“ bankami. Stabilitu kupní síly těchto peněz a neinflační vývoj by zajišťovala volná konkurence mezi bankami a povinnost např. zlatého krytí. Banka, která by nebyla schopná zajistit relativně stabilní kupní sílu svých peněz a jejich krytí – například z důvodu jejich nad-

měrné emise – by se dostala do situace, kdy o její peníze nemá nikdo zájem. Musela by tedy buď své peníze začít stahovat nebo v horším případě vyhlásit dokonce úpadek.

Myšlenky opětného obnovení svobodného bankovníctví a oběhu soukromých peněz pak nutně musí vyústit v požadavky na zrušení centrální banky (sluší se připomenout jméno Vera Smith, která již v 30. letech našeho století velmi ostře kritizovala existenci a činnost centrální banky).

Zastánci svobodného bankovníctví a soukromých peněz se domnívají, že zrušení centrální banky s emisním monopolem (ovšem pouze na emisi **hotovostních peněz**) a z toho vyplývajícím oběhem peněz s „vynuceným standardem resp. vynucenou kupní silou“ (fiat standard) a obnovení systému založeného na konkurenci a svobodném (tj. neregulovaném) podnikání bank by vneslo do bankovní sféry a peněžního oběhu neinflační stabilitu. Měnová politika by byla transformována do politiky stanovení elementárních pravidel emise peněz a jejich krytí, platební styk mezi bankami by pak zajišťovalo soukromé zúčtovací centrum řízené a financované samotnými bankami.

Za stěžejní problémy obnovení resp. zavedení systému svobodného bankovníctví a soukromých peněz v současnosti či blízké budoucnosti považujeme ty relativní výhody, které naopak – i když s problémy – zajišťuje stávající systém **dvoustupňového (centrálního a komerčního)** bankovníctví, především:

- **ochranu bankovního systému před systémovým rizikem** pomocí úvěrů věřitele poslední instance (při vědomí toho, že např. v Austrálii centrální banka tyto úvěry neposkytuje). Zastánci svobodného bankovníctví pravděpodobně budou argumentovat snížením finanční disciplíny resp. morálním hazardem, pravidlem too-large-to-fail a možná také řešením přes soukromého věřitele poslední instance. Všechny tyto argumenty ale považuji ve srovnání s alternativou stávajícího systému za nepřesvědčivé. Na mém stanovisku nic nemění ani spíše okrajová existence měnových rad (currency boards) v několika málo zemích;

- **možnost provádění poměrně účinné měnové politiky**, která v řadě zemí v současnosti (a v souvislosti například s posilováním samostatnosti centrálních bank) dosahuje nesporných úspěchů v boji proti inflaci (inflačnímu jádru). Názory o tom, že ve svobodném bankovníctví se soukromými penězi by inflace byla v podstatě autoregulována přes konkurenci při emisi peněz považuji za chiméru. Navíc, existuje-li stát, ponecháme mu možnost zasahovat do stěžejní sféry – oběhu peněz, samozřejmě pouze prostřednictvím patřičně samostatné centrální banky s exaktně formulovaným zákonným cílem podpory měnové stability a případně i osobní zodpovědnosti centrálních bankéřů za splnění tohoto cíle (srov. např. Nový Zéland), a pomocí převážně nepřímé regulace činnosti komerčních bank;

- **možnosti státní inflační politiky se snižují** v souvislosti s posilováním samostatnosti centrální banky (zákazy resp. přísné limity úvěrování schodků státního rozpočtu), čímž de facto odpadá jeden ze základních terčů kritiky stávajícího systému;

- **přehlednost systému oběhu peněz** na rozdíl od řady druhů peněz emitovaných různými komerčními bankami v systému svobodného bankovníctví. Více druhů bankovek by pochopitelně přivítali především jejich falzifikátoři, navíc není zřejmý způsob vyjadřování cen, účetní evidence apod. Je nutné si uvědomit, že mezi více druhy peněz by zdaleka nemusely platit směnné kursy 1:1 ani stabilní směnné kursy. A úloha společného standardu peněz není zastánci svobodného bankovníctví uspokojivě vyřešena.

Za stěžejní pak považuji otázku **samotného smyslu** přeměny stávajícího dvoustupňového systému na systém svobodného bankovníctví a soukromých peněz. Musím

zdůraznit, že i **ve stávajícím systému komerční banky mohou – a také tomu tak je – emitovat své vlastní závazky (peníze)**. Děje se tak prostřednictvím multiplikace vkladů při poskytování bezhotovostních úvěrů, přičemž podíl na celkové emisi bezhotovostních peněz roste u komerčních bank na úkor centrální banky.

Pak již skutečně nedokáží pochopit, v čem by měla být výhoda, že banky by mohly emitovat i své vlastní peníze. Především u **bankovek** by vznikl chaos, nejen z důvodu možných změn vzájemných poměrů (viz výše), ale také z „čistě lidského“ důvodu – lidé by museli znát více (mnoho) druhů bankovek. Zde uvedu příklad z Velké Británie, kde mohou obíhat i hotovostní libry tří skotských clearingových bank („emitované“ ovšem na základě odkupu bankovek Bank of England v poměru 1:1). Nechť zastánci svobodného bankovníctví zkusí zaplatit například librami Royal Bank of Scotland za oběd v Londýně. Přestože jim to zákon umožňuje, nemusejí uspět – protože potenciální příjemce tyto peníze zkrátka nezná. A to se jedná o oběh **pouhých čtyř** druhů bankovek.

Zastánci svobodného bankovníctví současně nedostatečně řeší regulaci a dohled. Zrušením centrální banky – „hlídacího psa“ (watchdog) zdraví bankovního systému jako celku – by nutně musela nastat jedna ze dvou variant. Buď neexistence jakýchkoliv pravidel hry a jejich kontroly, vedoucí podle mne k anarchii a následné totální destrukci důvěry v peníze, nebo zřízení „soukromého hlídacího psa“ – kdo by jej reprezentoval, podle jakých regulí by se v něm rozhodovalo o pravidlech a jak by se „řešily“ banky odmítající tato pravidla respektovat, to jsou otázky, které většina zastánců svobodného bankovníctví buď neumí nebo nechce zodpovědět.

Peníze jsou „strategickým zbožím“ – všeobecným ekvivalentem, jehož kvalita mimo jiné závisí i na důvěryhodnosti lidí ve smysl jeho přijímání. „Výrobci“ tohoto zboží by tedy měly být regulovány – centrální banka zákonem a banky centrální bankou. Je to lepší systém než v rámci svobodného bankovníctví.

Dále považuji za důležité ještě dodat, že tak časté odvolávky na pozitivní historické zkušenosti nejsou korektní. Samozřejmě, např. ve Skotsku větší problémy v systému svobodného bankovníctví a soukromých peněz nebyly – ale to platilo **v době dávno minulé** (19. století), **kdy neobíhaly bezhotovostní peníze, kdy neexistovaly platby v reálném čase apod.** Naopak, lze se odkázat na zkušenosti (čtyř zemí) z USA – a zde navíc existovaly **regulační pojistky** v celém systému -, kdy období svobodného bankovníctví (1837-1863) získalo hanlivé označení „wildcat banking“.

To samé platí i pro jiné země, kde ještě neexistovaly bezhotovostní peníze a kde byly emitovány „klasické“ bankovky jednotlivými bankami – při jejich emisi přes úvěry se naplno projevil tendence bank-emitentů k nadměrné emisi (fiduciární, tj. plně nekrytá emise přes odkup drahých kovů či obchodních směnek) se všemi důsledky včetně poklesu kupní síly a krachů emitentů.

Zastánci svobodného bankovníctví a soukromých peněz také obvykle vůbec nehovoří o (v současném světě naprosto převládající) bezhotovostní úvěrové emisi, která by podle mne v jimi obhajovaném systému nutně dříve či později vedla k nadměrné a v zásadě ničím nekryté emisi.

Zřejmě to nejcennější na teorii svobodného bankovníctví a soukromých peněz je kritika některých slabín současného dvoustupňového systému – často nikoli ekonomicky, ale politicky motivovaných rozhodnutí v oblasti měnové politiky s inflačními důsledky a administrativních zásahů do konkurenčního prostředí v bankovní sféře. To ale ani v nejménším neznamená, že by tato teorie byla v praxi životaschopná.

Bohužel ovšem, zastánci svobodného bankovníctví se často namísto jeho důsledného a korektního popisu zaměřují na destruktivní kritiku stávajícího dvoustupňového systému. Předpokládám a doufám, že tento přístup nezvolí i na semináři věnovanému svobodnému bankovníctví.

Petr Zahradník

Proč jsou vůbec ožívány myšlenky svobodného bankovníctví?

Základním důvodem může být kritický pohled na efektivnost a úspěšnost centrálního bankovníctví. Největším současným pozitivem oživení teorie svobodného bankovníctví je nastavení zrcadla systému centrálního bankovníctví – s touto pomocí je možné lépe odstranit jeho chyby a nedostatky. Nicméně jediná v současnosti představitelná alternativa, – i když v praxi nyní neproveditelná – je substituce veškerého instrumentária centrální banky legislativní úpravou. Jinými slovy, každý z nynějších nástrojů měnové politiky centrální banky by byl nahrazen explicitní zákonnou úpravou. Týkalo by se to především ukazatelů kapitálové přiměřenosti a solventnosti a dalších kritérií „zdravosti“ bankovního sektoru. Jediným plus tohoto opatření by bylo postavení bank a nebankovních finančních institucí, poskytujících obdobné či totožné produkty, na jednu úroveň. Zjevné negativum nás napadne při odpovědi na otázku, zda je pro ekonomicky přirozenější, nesvázanější a volnější chování subjektů finančního trhu příznivější, když namísto politikou centrální banky budou ovlivněni legislativou, která je tak jako tak přijata rovněž institucí (tedy parlamentem), která je navíc mnohem méně kompetentní než centrální banka. Jsem toho názoru, že by to byl posun z bláta do louže a že by nepřinesl nic pozitivního. A spoléhat na samoregulační působení tržních aktérů bez jakékoliv legislativní úpravy je v našich podmínkách skutečně holým nesmyslem.

V teoretické úvaze je tedy nutné rozhodnout se zcela jednoznačně, zda pro řízení měnové politiky využít jasně daných pravidel, anebo se spolehnout na prozíravost subjektů, jichž se prostředí, na které má měnová politika vliv, bytostně týká. Současně je nutné poznamenat a připustit, že dozor, regulace a funkce věřitele v poslední instanci jsou vskutku specifikem měnové soustavy, která nemá obdoby v žádném jiném odvětví. Nebo jinak: proč by měly být špatné a nestačící banky ochraňovány, když v dalších odvětvích duch ekonomického liberalismu uvažuje právě opačně a nedostatečně fungující subjekty tržního prostředí přirozenou cestou eliminuje? Je tedy otázkou, zda instituce ve funkci manažera bankovního sdružení (a vůbec se nemusí jmenovat centrální banka) by měla připustit činnost skomírající banky, nebo zda tato její funkce pozbývá opodstatnění.

Je velmi obtížné a spíše nereálné vyžadovat od bankovního prostředí perfektně vyčištěný trh s jedinečně stabilní rovnováhou. Na druhé straně si banky samotné – s počtem ochranného štítu centrální instituce – mohou dovolit zvyšovat svoji ziskovou přírážku, snižovat kvalitu prováděných služeb, či obojí najednou. Jinak řečeno, mohou si dovolit to, co si jiné instituce finančního trhu dovolit nemohou. A tak na jedné straně existují instituce centrální banky, které poskytují bankám servis v případě jejich nesnáží, na druhé straně se nebankovní finanční instituce musí zajišťovat vzájemně mezi sebou.

Jaké jsou v současnosti aktuální argumenty proti systému svobodného bankovníctví?

Jednotlivec, v současném období rozvinutosti peněžních služeb a provázanosti finančních trhů a instrumentů, není schopen rozlišit mezi bankovkami „zdravé“ a „ohrožené“ banky. Špatné závazky tak mohou zůstat v oběhu a celý jej kontaminovat.

Centrální banka je lépe připravena a vybavena k získání důvěry veřejnosti než komerční banky bez jakékoliv regulace. Jakkoliv je možné spoléhat na úlohu komerčních

bank, že v případě potřeby převezmou ochrannou úlohu centrální banky, je tato víra opřena pouze o důvěru, o nic více. Zejména v období recese je tato pojistka nedosta- tečná. Zákonná úprava, která by byla nezbytně nutná pro fungování systému bez centrální banky, by byla podstatně méně flexibilní až strnulá než měnová politika centrální banky, a zejména schvalována institucí, jejíž kompetence ve věci měnové politiky jsou podstatně menší než v případě centrální banky. Do třetice, svobodné bankovníctví sku- tečně není koncipováno na podmínky soudobé otevřené ekonomiky. Jak by bylo mož- né v nynějších podmínkách zajišťovat devizovou politiku bez centrální banky?

Systém svobodného bankovníctví je tedy systém poplatný buď uzavřené ekono- mie nebo naopak ekonomice zcela globální a integrované. V současném období si nelze představit, jak by se země, v jejíž ekonomice by bylo aplikováno svobodné bankov- nictví, zapojila do mezinárodní měnové spolupráce, neřku-li integrace.

Podává teorie svobodného bankovníctví racionální odpověď na to, jakým způsobem by emitovaly bankovky státem vlastněné banky?

Systém svobodného bankovníctví současně ignoruje, že v moderní ekonomice jsou v současné době v masivním měřítku na trhu peněz a kapitálu nejen banky, ale i ostatní hráči – souhrnně nebankovní finanční instituce. A že naopak stoupenci těchto insti- tucí halasí o tom, že produkty, v současnosti nabízené bankami, mohou tyto instituce nabízet rovněž, v lepší kvalitě a levněji. Brojí tedy nejen proti centrálnímu bankovníctví, ale proti jakémukoliv bankovníctví a jejich heslem je ve stručnosti „banky (rozuměj ko- merční) je potřeba zrušit, neboť je nikdo nepotřebuje“.

Je žádoucí sledovat pragmaticky vývoj bankovního systému. Zřekl by se nyní stát monopolu emise bankovek? Současný vývoj jde zcela proti systému svobodného ban- kovnictví. Pragmatický závěr zní: bankovníctví je sektor, v jehož rámci je v současnos- ti legitimní a oprávněné působení centrální banky. Zvolená cesta, ze které sejtí nebude snadné, tento závěr pouze podtrhuje.

1. Přes všechny kritiky zůstává pozice bankovního sektoru ve všech vyspělých stá- tech světa velmi silná. Dvoustupňová bankovní soustava je navíc esencí natolik pod- statnou a zásadní, že její rozmělnění v rámci obohacující se soustavy finančního trhu nel- ze v příštích – minimálně – desetiletích očekávat.

2. Nelze ignorovat odlišnosti ve vývoji dvoustupňové bankovní soustavy v různých ze- mích světa. Reklí jsme, že myšlenka svobodného bankovníctví by byla realizovatelná buď v uzavřené nebo zcela globální ekonomice. Je těžko představitelné, že by se jakákoliv z vyspělých zemí uzavřela do svých národních hranic nebo vzdala dosažené podoby své dvoustupňové bankovní soustavy ve prospěch jakéhosi nejistého globálního experi- mentu.

3. Myšlenka svobodného bankovníctví není vůbec kompatibilní s procesem evrop- ského sjednocování. Dojde-li k jeho uplatnění „bruselskou cestou“, nemá praktická aplikace myšlenky svobodného bankovníctví vůbec žádnou šanci. Zásadní argument pro provádění ekonomického sjednocování EU je založen na dosahování konvergenčí mak- roekonomických veličin a hospodářských politik. Opírá se o mimořádnou aktivitu insti- tucí, regulátorů, stanovování regulačních pravidel a podmínek – jak zaměřených na vy- rovnávání ekonomických rozdílů různých částí EU, tak v souvislosti s pokračováním to- hoto procesu v již sjednoceném hospodářském prostoru. Nikdo z vlivných neuvažuje o tom, že základní myšlenka svobodného bankovníctví – zeslabování až úplná elimina- ce centrální banky v ekonomice – by měla být naplněna.

Jiří Schwarz

Děkuji všem přednášejícím za jejich úvodní stanoviska. Ta stanoviska jsou velmi sil- ná a pokud bychom trochu neregulovali diskusi a nestanovili si, že ve 20.30 skončíme, tak bychom asi neskončili nikdy. Rád bych vás upozornil na jednu věc. Kdo se chce se- známit více s myšlenkami pana Ing. Kinkora, tak je zde jeho známá kniha „Trh a stát“, kterou si můžete u nás koupit. Další věc, na kterou bych vás rád upozornil a která je vel- mi aktuální v souvislosti s touto diskusí, je kniha Milтона Friedmana „Za vším hledej pe- níze“. Kdo si přečetl tuto knihu, tak zjistí, že dává mnoho odpovědí na otázky, které by- ly nepřímo položeny. Z této knihy je patrné, že Milton Friedman, přestože viděl nedo- statky systému svobodného bankovníctví v USA, zmiňoval je v souvislosti s tím, že se tam nikdy tento systém skutečně nerozvinul. Spojené státy se potácely mezi prohibicí a mezi snahou o regulaci bankovního systému, takže se tam nikdy svobodné bankov- nictví nerozvinulo. Milton Friedman vidí řešení v systému, do něhož by stát nezasaho- val. Navíc ve zmíněné knize najdete pochybnosti o možnosti skutečné nezávislosti centrální banky. Vždy se totiž jedná jen o nějakou kvazinezávislost, a proto Milton Friedman odmítá požadavek nezávislosti centrální banky. To jste mohli slyšet dokonce v této míst- nosti, kde to letos v dubnu pronesl.

Ještě bych dodal, že je pro mne ctí tady přivítat dva zahraniční hosty, kteří přijeli na tuto diskusi – je to pan Sigidus z polské Opole a pan Suda z Bratislavy. Jsem mile pře- kvapen, že je tady vidím. Oba se zúčastnili naší Letní univerzity liberálních studií a teď nás svou účastí příjemně překvapili.

Miroslav Zajíček

Začínáme nyní s druhou částí našeho diskusního fóra, a to jsou dotazy publika. Prá- vo prvního slova bude mít nyní pan Ing. Jiří Kinkor.

Jiří Kinkor

Já bych jenom volně navázal na to představování knih. Prosil bych, aby nijak nevy- plynulo z mého vystoupení, z těch myšlenek, které jsem tady prezentoval a které jsou obsahem mého referátu, že by snad měly být spojovány se jmény Friedman, Hayek a s řadou dalších lidí. Myšlenky, které hájím já, jsou v rozporu s myšlením těchto lidí a myšlenky těchto lidí nejsou správné.

Teď k několika věcem, které považuji za zásadní. Pan Zahradník říká, že free ban- king není kompatibilní s Evropskou unií, že jde sice o správnou teorii, ale praxe bude stejně jiná atd. Krátká odpověď na tuto poznámku je následující. Jakou má cenu pro od- souzeného, který je nespravedlivě odsouzen a jde na popravu, myšlenka, zda je ne- spravedlivě odsouzen nebo není? Kritériem správnosti, a tedy racionality uplatnění ně- jaké myšlenky v praxi přece není to, co si myslí většina lidí.

Dále. Důvěra veřejnosti vůči centrální bance versus nedůvěra vůči svobodnému ban- kovnictví. Jak může mít někdo důvěru vůči svobodnému bankovníctví nebo vůči ban- kám emitujícím opravdové peníze, a ne papírky, když v životě nestál před touto mož- ností? Jak může někdo takovýto argument pozvednout? Není to argument, je to pseu- doargument.

Dále několik speakrů hovořilo o rozlišení bankovek na zdravé a nezdravé. Toto roz- lišení přece není věcí drobných střadatelů a klientů. Banky by rozlišovaly bankovky na zdravé a nezdravé. Tím, kdo se hlavně stará o to, aby svobodné bankovníctví fungova- lo, jsou konkurenti bank. Ti (a ne klienti) se postarají o to, aby nezdravá banka okamži- tě odešla z byznysu. Klienti se o to postarají až teprve v druhé fázi. Nejdřív ale musí ostat-

ní banky ukázat, že jsou lepší. Udělají to prostřednictvím clearingového systému, k němuž by samozřejmě svobodné bankovníctví racionálně tendovalo. Prostřednictvím clearingového systému by donutili tohoto emitenta nebo tu podezřelou banku, aby opustila byznys, protože by nebyla schopna plnit své závazky. Došlo by k tomu ne kvůli střadatelům, ale kvůli bankám.

Další zásadní věc mám vůči panu Revendovi. Vy říkáte, že centrální banka není stát. Vždyť to je snad definiční znak centrální banky, že je to stát. Řekněte mi jeden argument pro to, abyste mohli mít pochybnost o tom, že centrální banka je stát. Toto je pro mne naprosto nepochopitelné. Dále si kladete otázku, proč by bankovníctví mělo vůbec být spjato s plnohodnotnými penězi. To je jako kdybychom řekli, proč by pekař měl být spojen s produkcí rohlíků. Vždyť peníze jsou plnohodnotné peníze a nic jiného peníze nejsou. Prostě to, co se dneska produkuje, nejsou peníze. Bankovníctví je **industry** a specifická role tohoto odvětví je nikoli to, co má řekneme společného s ostatními **intermediaries** nebo zprostředkovateli, ale produkce peněz. Peněz, ne bezcenných papírků. Lidé chtějí peníze pro jejich základní funkci – zprostředkování směny, a to znamená, že chtějí na tu dobu, která proběhne mezi dvěma akty směny uchovat hodnotu. Bez cenný papírek hodnotu neuchováva. Mnoho argumentů, to co jsem již řekl ve svém úvodním vystoupení, je vůči historii. Jsem samozřejmě dalek toho, abych argumentoval historií. Je to absurdní argumentovat pro nějakou myšlenku tím, že v historii byla ověřena, nebo že se možná ověří. Myšlenka je pravdivá proto, protože byla na základě racionálních premis logicky odvozena. Fundamentální Friedmanova chyba je v tom, že zpochybňuje svobodné bankovníctví na základě toho, že ono by možná v Americe nefungovalo, ono to ve Skotsku jakž takž fungovalo docela dobře, ale co kdyby to u nás nefungovalo. Myšlenka svobodného bankovníctví je přece racionální bez ohledu na to, zdali někdy byla aplikována nebo bude aplikována nebo jak by se svobodní lidé chovali v Americe, jak by se chovali ve Skotsku. Prostě pravdivost myšlenky nespočívá na tom, zdali někdy byla nebo bude někdy uplatněna. Takže „wildcat banking“ atd., všechny tyto argumenty jsou samozřejmě neplatné. „Wildcat banking“ je samozřejmě důsledkem státních zásahů. Pan Revenda říká, že ten systém v Americe měl více prvků free banking, ale to přece není argument. Stačí jeden nebo dva prvky iracionality, na které se v jejich důsledku další státní iracionalita nabaluje. Není pravda, že z přítomnosti většíny prvků free banking v bankovníctví vyplývá, že free banking je špatné. Stačí jeden státní zásah, tj. jeden prvek iracionality a logická struktura a fungování soukromého bankovníctví jsou narušeny. Prostě myšlenka free banking se logicky odvíjí z jistých premis racionálního lidského chování a jakmile naruším logickou sekvenci, jak lidé uvažují, co je pro ně racionální, jakmile ji naruším jedním státním zásahem, nemohou lidé uskutečňovat své racionální myšlenky. Když je nemohou uskutečňovat, vede to ke špatným důsledkům, nabaluje se další státní regulace ve falešné naději, že původní iracionalitu vyřeší. „Wildcat banking“ a Amerika a Skotsko nebyly svobodnými systémy, to nebyly svobodné bankovníctví. Byly tam prvky, které v dlouhém období samozřejmě musely vést k problémům, ale samozřejmě předtím, než Skotsko mělo možnost ukázat, že by nějaký prvek státního bankovníctví nebo státního zásahu vedl k nějakým důsledkům, tak už dávno bylo převálcováno kolektivistickou filosofií, kupříkladu Anglie atd.

Zbyněk Revenda

Já bych chtěl zareagovat dvěma způsoby. Za prvé, já jsem si myslel, že jsme na diskuzi, a ne na prolívání mozků, s prominutím, kde oponent argumentuje tím, že pouze jeho myšlenky jsou správné a všechny ostatní myšlenky jsou špatné. Pokud budeme na

tomto trvat, tak se skutečně nemáme o čem bavit, protože kdokoli tady v této místnosti řekne cokoli jiného než pan Kinkor, tak je, když to řeknu velice jemně, na špatné cestě.

Za druhé mne napadá rčení – za dobrotu na zebrotu. Pane Kinkore, já jsem neargumentoval free banking v USA. Já jsem naopak řekl sám proti sobě, že free banking v USA skutečně mělo řadu rysů, které s free banking nesouvisí, a nevím, proč mne napadáte za to, že jsem potvrdil to, co vy tady obhajujete.

Jiří Kinkor

Řeknu jen dvě poznámky. Já neříkám, že myšlenky jsou pravdivé proto, že je říká Kinkor. Já říkám, že myšlenka může být pravdivá jen jedna. Dva lidé nemohou mít, pokud mají odlišné názory, oba pravdu. To nejde, to je popření zákona identity. Já jsem přesvědčen o tom, že říkám pravdu a z toho vyplývá, že ostatní nemají pravdu. Nikoli protože to říká Kinkor, ale protože je-li nějaká myšlenka označena jako pravdivá a já ji dovedu odvodit, proč je pravdivá, nutně musí být všechny ostatní myšlenky, které s tím nesouhlasí, nepravdivé. Druhá věc je, že vy jste samozřejmě byl sám proti sobě, když jste říkal, „ano, souhlasím s tím, že bankovníctví v Americe nebylo svobodné“, ale hned vzápětí jste uvedl, že přece jen jaksi bylo, protože tam bylo více těch svobodných prvků než těch nesvobodných – a to je ta zásadní chyba, co jste řekl.

Oldřich Dědek

Rád bych také zareagoval na pana Kinkora. Já mám určitý problém v tom, alespoň já to tak cítím, že já a pan Kinkor nemluvíme společnou řečí. Někdo z nás mluví mongolsky, někdo česky. Já si myslím, že problém centrální banky, problém boje s inflací, to je technický problém. Jde o to, řídit nějakou peněžní zásobu, reagovat na inflační tlaky apod.. Je taková snaha koncentrovat v centrální bance spíš technokraty, kteří dělají svou práci, dělají dobré analýzy a pokud možno jsou maximálně izolováni od politických tlaků.

Já chápu, že pan Kinkor zastává nějaký vyšší princip mravní v tom smyslu, že stát je zloděj – zazněly takové narážky. Já tomu nerozumím, ale to je jaksi filosofická rovina, a z toho se odvíjejí veškeré takové argumenty proti centrální bance. Tvrdím, že ten problém je více-méně technokratický. Argumentace pana Kinkora mi někdy připomíná takovou tu diskusi, jestli ze 40 let budování socialismu u nás můžeme vyvodit, zda systém socialismu a komunismu je sám o sobě špatný. Jestli z toho můžeme vyvodit nějaké empirické argumenty. Samozřejmě každý teoretik vědeckého komunismu řekne, že je absolutním nesmyslem poukazovat na nějakou empirii, protože ten systém nebyl aplikován v čisté podobě, a bude argumentovat, že až by to bylo uchopeno správně, že se všichni budeme mít dobře a ten systém fungovat bude. Já si myslím, že stejně jako v případě našeho socialismu nelze žádný systém aplikovat v čisté podobě, a že to, co bylo svobodným bankovníctvím v USA, nebylo zas tak moc daleko od čisté představy systému svobodného bankovníctví, třebaže tam můžeme hledat některé rysy regulace. Myslet si, že někdy něco analyzujeme v tak čisté podobě, že tam nikdy nenalezneme nějaké cizorodé těleso, na němž je vždy možné založit protiargumentaci a tím diskvalifikovat celý problém, je tak trochu nelogická představa.

Dušan Tříška

Já promluvíím trochu na straně pana Kinkora, i když riskuji, že budu panem Kinkorem zařazen mezi takové obhájce státního regulacionismu, jako jsou Milton Friedman a Gary Becker. První, co chci říci, je, že jeho oponenti opomíjejí vytlačovací efekt, že to-

tiž dobré peníze mají tendenci vytlačit ty špatné, a druhá věc je konkurence. Free banking a svobodné peníze vznikají totiž tak jako tak. A jsou jistě i nepřímým důsledkem nových technologií a nových forem organizace trhu. Tady jenom malá otázka, jak pánové, kteří oponují panu Kinkorovi, nebo možná i pan Kinkor, reagují na takový fenomén, že dnes jedním z významných konkurentů bank v oblasti obsluhy peněz vůbec jsou sítě obchodních domů, které prodávají na úvěr.

Jan Suchánek

Mně to připadá jako diskuse o tom, jak se připravujeme na měnovou válku. Pro začátek bych chtěl říci, že i když se mi ta platforma, kterou tady pan Kinkor prezentuje, líbí, musím se ho ale na druhé straně zeptat: vy si představujete, že někdo peníze používá k uchování hodnoty? Já myslím, že to je základní chyba a ze základní chyby v podstatě vychází i připomínka pana dr. Třísky. Peníze a banky ošetřují hrozně málo bohatství. Tam je prostě malinký zlomeček.

Mluvílo se také o národním bankovníctví. Co je to národní bankovníctví? To je přece takové reziduum minulosti a tento stát může být krásným příkladem, jak zoufale rychle od národního bankovníctví utíkáme.

K systému free banking – jsem přesvědčen, že každý, kdo má zkušenost s globálním trhem v bankovníctví nebo s trhem obligací, porozumí, oč tam jde. Trh obligací je trh bankovních peněz bez jakýchkoli regulací centrálních bank a tam se projevuje všechno to, o čem jsme tady diskutovali. Já si myslím, že svobodné bankovníctví funguje v globálním měřítku jako konkurence centrálních bank. A v této situaci pak nějaké rozlišování mezi českou centrální bankou a několika malými národními bankami – to je snad téměř mimo možnost jakéhokoliv rozlišování.

Oldřich Dědek

Za prvé poznámka k názoru Dušana Třísky. Já si myslím, že argument „dobré peníze vytlačují špatné“ s tím nemá vůbec nic společného. Co to vlastně znamená? Ten argument vypovídá jenom tolik, že zase nějaká centrální banka nebo měnová autorita emituje dvoje peníze. Jedny jsou kryté zlatem, jedny jsou kryté stříbrem, a jestliže dojde k nějaké indisparitě, tak k tomu existuje teorie, dokonce byl zformulován zákon, podle něhož se děje pravý opak toho, co uvádí dr. Tříška: špatné peníze vytlačují dobré, protože ty dobré peníze budou tezaurovány a samozřejmě každý bude platit těmi špatnými. V tomto smyslu bych to chtěl opravit.

Dušan Tříška

A proto dochází k dolarizaci měny.

Oldřich Dědek

To je zase naprosto irelevantní argument. Dušan střílí vedle, protože pokud mluvíme o dolarizaci, tak to zase nahrazujeme peníze jedné centrální banky, třeba České národní banky, penězi jiné centrální banky, v daném případě Federálního rezervního systému. Odborně se tomu říká ztráta autonomie měnové politiky – to se jenom přizpůsobujeme tomu, že měnovou politiku už nediktuje Česká národní banka, ale třeba Bundesbanka. Ale zase tady máme centrální banku a ty argumenty, které zde padly, takže já tam nevidím absolutně sebemenší souvislost s problémem svobodného bankovníctví.

Jiří Kinkor

Já myslím, že jsou to opravdu dvě různé věci. To, co říká pan doktor Tříška, je věc, která by se uplatnila nebo jev, který by nastal v situaci, kdy by byla možnost existence více konkurenčních měn a z nich by samozřejmě vytlačila ta dobrá špatnou tak, jako vytlačí dobrý producent něčeho špatného producenta toho samého. To je pravda. Myslím, že to, co zmínil pan Dědek, je Grashamův zákon, který říká, že špatné peníze vytlačují dobré. Ale to je na základě jedné klíčové podmínky. A ta klíčová podmínka je, že stát říká, že já, stát, násilím s pistolí u hlavy vás, lidé, nutím, abyste přijímali v tomto poměru ty peníze špatné a dobré. Například máme věřitele a dlužníka a věřitel, řekněme, má pohledávku vůči dlužníkovi v nějaké měně a chce ji uhradit v jiné měně a zákon, který vydal stát, říká: Ty, věřiteli, musíš přijmout tuto měnu v tomto směnném poměru k měně druhé i když trh by řekl poměr úplně jiný. A dlužník tedy uhradí dluh v té měně, která je pro něho výhodnější, čímž legálně poškodí – díky státu – věřitele. Byl by blázen, kdo by za takové situace – a to je Grashamův zákon – obchodoval s dobrou měnou. Když jakýkoli dlužník mu může dát za dobrou měnu zpátky špatnou – to je Grashamův zákon, tj. že špatné peníze vytlačují dobré.

K otázce peněz a kupování hodnoty. Představte si, že máte dnes peníze – a to se stalo, to je možné, tak se státy chovají, nebo se může tak chovat iracionální soukromý emitent – a za pár dní ten jeden dolar nebo ta jedna koruna bude mít – když není konvertibilní na hodnotnou komoditu – mít hodnotu nula. Vy ty peníze potřebujete ke směně. Vy potřebujete mít jistotu, že než dojde k tomu okamžiku, když tu měnu zase odevzdáte někomu jinému, že v této době si ty peníze uchovají svoji hodnotu. Jinak to nejsou peníze. My nepotřebujeme takové bezcenné papírky. Na tom jsou postaveny peníze a směna.

Neidentifikovaný účastník debaty

Když budete mít peníze a budete s nimi zacházet tímto způsobem, tak je mít nebudete. Protože o ně přijdete, jelikož se znehodnocují.

Jiří Kinkor

Ale proč by se znehodnocovaly, když jsou založené na hodnotné komoditě?

Neidentifikovaný účastník debaty

Ale sám jste řekl, že takové neexistují.

Jiří Kinkor

Co neexistuje? Ale ony existují dnes, ale to nejsou peníze. Peníze chci mít proto, abych mohl v době mezi těmi okamžiky směny udržet v ruce hodnotu. A bezcenný papírek nemá žádnou hodnotu. A já se můžu dočkat a vidím to dnes a denně, že za nějaké období ten papírek mi koupí o desetinu hodnoty méně nebo i když mi koupí jenom o jedno procento méně, tak je to špatné. To nejsou peníze.

Radovan Kačín

Dovolil bych si poznámku k panu Dědkovi. Jestliže považujete za správné, že se jakýmsi přirozeným vývojem překonal systém svobodného bankovníctví a došlo k vytvoření Federálního rezervního systému, potom byste ale stejným způsobem mohl považovat za přirozené i například agentury typu CIA a FBI, které vznikly v Americe a které jsou úplně škodlivé a o nichž se přemýšlí, jak se jich zbavit... Tedy jinými slovy – tohle není argument.

Ale otázky. K panu Zahradníkovi – zmínil jste se o informační asymetrii, že člověk není schopen rozlišit bankovky, které jsou dobré a které jsou špatné. Hovořil jste také o nějakých seznamech bank, kde bude napsáno, kolik má která konkrétní banka hodnotu. Potom to znamená, že vy nejste schopni osobně si koupit auto, protože vy nevíte, které auto je dobré, které auto je špatné, zda je lepší trabant nebo škodovka nebo něco jiného. Potom byste nebyl schopný jít do samoobsluhy, protože byste chodil pořád tam, kde vás okrádají, jinými slovy myslím, že lidé nejsou zase tak hloupí a jsou schopni rozlišit, co je dobré a co je špatné.

A druhá otázka – k panu Dědkovi. Zmínil jste technické problémy opět podobného typu. Dovolím si tvrdit, že existují věci jako kreditní karty nebo cestovní šeky. Já se nemusím starat, když poletím do Hongkongu, o jakou banku se jedná. Co je důležité, je to, že vše dostanu prostě proplacené. Jinými slovy, i spousta různých bank je schopna se dohodnout na systémech garancí nebo něčeho podobného. To znamená, že i svobodné bankovníctví může fungovat takovýmto způsobem.

Neidentifikovaný účastník debaty

Já si tady dovoluji vstoupit krátkou poznámkou. Mně stále není jasné, jak by ve svobodném bankovníctví bylo odstraněno nebezpečí toho, že mám bankovky nějaké banky, která mi přes noc zkrachuje. Pan kolega říkal, že lidé nejsou tak hloupí, ale já mám takovou obavu, že v tomto případě by se museli lidé z našeho národa označit za úplně hlupáky, když své peníze nechají v těch bankách, které zkrachovaly.

Miroslav Ševčík

To ano. Protože na to nebyli zvyklí za těch 40 let.

Neidentifikovaný účastník debaty

Ale Mirku, neříkej mi, že v USA vkladatelé vždy vytáhnou včas své prostředky než banka zkrachuje.

Miroslav Ševčík

To neříkám.

Neidentifikovaný účastník debaty

Já bych měl dotaz. Bez jakýchkoli postranních úmyslů se ptám: Mám bankovky nějaké banky ve svobodném bankovníctví a ta mi zkrachuje. Dostal jsem se do stejné situace jako když mám bankovky centrální banky a přijde peněžní reforma.

Neidentifikovaný účastník debaty

Ten klíčový moment přece spočívá v tom, že když mám bankovku, která je konvertibilní na hodnotnou komoditu, tak je to závazek emitenta této bankovky vůči mně. Máte na dnešních bankovkách nějaké závazky? Takový závazek, jaký má kterákoli firma, která zkrachuje vůči svým věřitelům. Závazek, který plyne z právního postavení té firmy. Ta firma ručí s ručením omezeným. Nebo ručí s ručením neomezeným. Je to úplně stejné jako v systému centrálního bankovníctví, když dochází k znehodnocení peněz.

Jiří Kinkor

To přece není pravda. Vždyť v systému centrálního bankovníctví existuje jenom jedna banka – státní banka a ta nemá vůbec žádný závazek. V systému svobodného ban-

kovnictví je banka normální firmou, která má své závazky vůči svým klientům a může zkrachovat. A co udělají ti klienti? Řeknou si: bohužel, byl jsem takový a takový, málo jsem se staral atd. Musím do jiné banky. Prostě jsem ztratil. Ale není to systémový celospolečenský celoplanetární problém neexistence peněz. To je prostě úplně jiná dimenze. Znamená to, že jeden subjekt nebo manažer toho subjektu se choval špatně a nedostal svým závazkům. To je přece něco jiného než mít médium, které samozřejmě by mělo být závazkem a není závazkem. Prostě emitent takového média vůbec nemá žádný závazek. Ten říká: Já ti nutím tento papírek jako peníze. Vy nevidíte ten fundamentální rozdíl? To jsou přece úplně jiné věci. Já bych možná potřeboval trochu děle, abych si to urovnal v hlavě, abych vám mohl dávat srozumitelné odpovědi. Ale to je tak naprostý rozdíl.

Jan Vorlíček

Já teď nezastupuji nikoho kromě sebe. Prosím vás, pánové, pan Kinkor kdysi říkal na začátku nebo na konci svého úvodního projevu, že nekritizuje centrální bankovníctví ani tak kvůli jeho chybám, jako spíše kvůli tomu, že je neslučitelné se svobodou člověka. Já jsem asi špatně poslouchal, ale nikdo jste mu to nevyvrátil. Mě by skutečně zajímalo, jestli jste schopni dokázat, že centrální bankovníctví je slučitelné se svobodou člověka. To je první dotaz.

A druhý dotaz – pan Kinkor mi teď promine, že se zase trošičku navezu do něho, ale pane Kinkore, vy jste řekl, že peníze musí mít primární hodnotu, jinak nejsou penězi. Já jsem se vždy domníval, že podstatou peněz je víra a jen a pouze víra. Nepletete si peníze s všeobecným směnným ekvivalentem? To jsou přece dvě kvalitativně odlišné věci. Děkuji.

Tomáš Janeček

Dovolil bych si zeptat se pana Revendy. Vy jste zmínil, že do budoucna se posiluje úloha centrálních bank, zvláště jejich nezávislost, a mně přijde velmi nemorální to, že centrální banka je nezávislá. Uděluje bankám licenci, ty potom zkrachují, a ona za to nese odpovědnost. Tu odpovědnost nese vláda, která s tím nikdy neměla nic společného.

Anna Singerová

Chtěla bych se vrátit ještě ke kořenům centrální banky. Centrální banka vznikla proti konstituci. Tak se vyslovil i Jefferson, který stál u zrodu prohlášení nezávislosti.

Potom dále svobodné bankovníctví vlastně nespělo k nestabilní měnové jednotce a také neohrozilo ekonomiku jako celek. To potvrzuje to, že principy free banking byly převzaty do National Banking Act v r. 1864.

Potom tady padlo nějaké přesvědčení, že svobodná emise peněz vede k inflaci. Ale je tady názor, že v období free banking v USA byla inflace zapříčiněna nadměrným přílivem stříbra z Mexika a z Evropy.

A ještě poslední poznámka – je tady také obava, že bude nedostatek informací o tom, jaké jsou kursy atd. A proč by nemohly tuto roli jako zprostředkovatele informací zastoupit nějaké soukromé organizace, jako to bylo v době free banking v USA, které by informovaly veřejnost o kursech a poskytovaly i ostatní informace?

Jiří Kinkor

Všeobecný směnný ekvivalent. Já si teď přesně nevzpomenu na definici peněz. Samozřejmě definice peněz musí být logicky odvozena, je jednoznačná, nic jiného peníze nejsou, ale jistě tam budou termíny typu všeobecný směnný ekvivalent. Co jiného jsou peníze? Peníze jsou všeobecný směnný ekvivalent. Dále – víra. Co jste mysleli tou vírou? Pojem víra v jediném smyslu, jak ho v této souvislosti mohu použít, je to, že když přijímám peníze od emitenta, tak věřím, že tomuto závazku dostojí, a ty peníze jsou závazkem. Stát je může vynutit s pistolí u hlavy tomu emitentovi, ty dlužíš tomuto člověku tolik a tolik váhových jednotek zlata nebo nějaké komodity. Takže jediné, jak já mohu použít ten pojem víra, je, že já věřím, že tento emitent dostojí svým závazkům. Co je na tom špatného? Nebo možná jsem vám neporozuměl.

Příliv stříbra z Evropy nebo příliv do Evropy v minulých stoletích z nalezišť v Americe atd. je často uváděn jako protiargument proti svobodnému bankovníctví. Samozřejmě platí všechno to, co jsem řekl, že ekonomové jsou naprosto nekompetentní k tomu, aby říkali, co má stát dělat nebo nemá dělat; to znamená, že nejsou – jako ekonomové – kompetentní ani k odpovědi na otázku, zda má nebo nemá být svobodné bankovníctví. Nicméně uvedený argument o přílivu zlata je docela zajímavá námitka v tom smyslu, že zpochybňuje tvrzení, které říká, že zlato nebo komodita, která se stane penězi, musí mít absolutně fixní hodnotu po celou dobu své existence jako peníze. Nic takového racionální teorie svobodného bankovníctví neříká. To možná jako strašáka napadají její oponenti, že svobodní bankéři nebo obhájci říkají – vždyť přece zlato musí být stále fixní hodnoty a my (opponenti) víme, že byly ty přílivy ze zámoří... atd. Racionální teorie říká, že peníze se stane taková komodita, která má ke všem ostatním možným komoditám, které by se eventuelně mohly stát penězi, relativně stabilní hodnotu. Ale ta stabilita měnové komodity, jako je zlato, stříbro atd. je nekonečně větší než stabilita jiných komodit... Takže ano, stalo se v minulosti, v tzv. svobodném bankovníctví, že hodnota zlata, a tedy i kupní síla peněz díky těmto nabídkovým šokům měnových komodit kolísala. Ale říkám – je to věc, která nijak nevybočuje z argumentu, že peníze musí být komodita, která má relativně stabilní hodnotu po dlouhá období.

Jiří Schwarz

Pane Vorlíčku, vysvětlíte panu Kinkorovi, proč víra, proč důvěra v peníze dělá peníze. A proč to není nominální hodnota peněz.

Jan Vorlíček

Všeobecný směnný ekvivalent – to je komodita, a jediné, co je na té komoditě zvláštní, je, že je všeobecně přijímána při všech transakcích jako protihodnota ke kterékoli jiné komoditě. To nás ovšem nezabavuje nutností přezkoušet, že když vezmu zlato, že to zlato má patřičnou ryzost a patřičnou hmotnost. Peníze, tam už je ona důvěra kvalitativně trochu jiná. To už není pouze důvěra, že zlato nebo kterákoliv jiná komodita, která ten všeobecný směnný ekvivalent reprezentuje, bude přijímána jako protihodnota za jakoukoliv komoditu jinou. To je důvěra, že ta značka bude přijata jako protihodnota při směně kdykoliv. Nikoliv ta komodita sama. Peníze jsou tou značkou. Podstatou peněz není zlato, není to stříbro, není to žádný drahý kov. Podstatou peněz je to, že ta značka má takovou důvěru, že je vždy přijímána jako protihodnota. Je to taky rozdíl mezi penězi a všeobecným směnným ekvivalentem. Já vám děkuji za pozornost.

Pavel Makovec

Mně tady připadá, že tady diskutujete na úrovni znalostí takových elementárních pojmů, jako je pojem peněz a funkce peněz. Pokud není toto jasné a každý si pod tím představuje něco jiného, tak pak se samozřejmě nikdy nemůžeme fundamentálně přít, protože každý mluvíme o něčem jiném. A co se týče těch papírků – samozřejmě plastické peníze taky nemají hodnotu jako ten plast, z kterého jsou vyrobeny, přesto se s nimi dá platit všude. A hovořit o těch bezcenných papírcích – ty papírky jsou jenom představitel peněz.

Co se týká svobodného bankovníctví, to jsme si tady užili na začátku 90. let. Já si myslím, že tady měla spousta lidí možnost vyzkoušet v praxi free banking, to bylo úžasné a bude to asi dobré zhodnotit i v teorii.

Zbyněk Revenda

Já chci zareagovat na ten dotaz ohledně samostatnosti a odpovědnosti. Nenařkněte mne z nějaké amorálnosti. Já s ním naprosto souhlasím. Samostatnost musí být doprovázena dostatečně vysokou mírou zodpovědnosti včetně osobní zodpovědnosti členů na určitém stupni vedení centrální banky. Já teď nechci mluvit konkrétně za Českou národní banku, ale je to zcela evidentní. Chtěl bych připomenout jenom příklad Nového Zélandu, kde guvernér je osobně zodpovědný za splnění některých cílů. Pokud nesplní tyto cíle centrální banka a pokud on neprokáže, že za to skutečně mohlo zemětřesení nebo pád meteoritu, bude odvolán. Jsem jednoznačně pro tu vaši myšlenku. Takže abych to uvedl na pravou míru – samostatnost jde jednoznačně ruku v ruce se zodpovědností. Že u nás to může být trošičku jiné, to je spíš otázka pro představitele České národní banky.

Oldřich Dědek

Zazněla tady celá řada argumentů. Já bych rád reagoval na některé otázky, které mě zaujaly. To jsou především kořeny centrální banky. Já plně souhlasím s tím, že motivy, proč vznikly centrální banky, nebyly vždy nejčistší. Panovník potřeboval peníze, aby mohl vést války, tak si založil monopolní banku a šlo mu to rychle. Ale problém je v tom, že on později zjistil, že když financuje válku, tak to má i inflační důsledky. Tak co s tím? Inflace také není populární. Zejména v demokratických společnostech vláda, která sleduje inflaci, si podřezává pod sebou větev. Proto tedy vznikla centrální banka, která byla pověřena tím, aby se zabývala stabilitou měny.

Skutečně nerozumím tomu konceptu pana Kinkora, který tady stále mluví o těch papírcích a podobně. Samozřejmě, že to, co vydá centrální banka, tak to jsou svým způsobem papírky. Ale myslím si, že ta výhoda oproti svobodnému bankovníctví je, že normální osoba si třeba může koupit sílu uchovat tím, že si ty papírky schová pod matraci. A samozřejmě, inflace jí to bude užírat. Ale tezaurace hodnoty pod matrací nezaručuje podle mne svobodné bankovníctví. Protože přece jenom na centrální bance stojí stát a on nedovolí, aby ta měna nějakým způsobem padla a vždy se to nějak udělá. Kdežto když zkrachuje soukromá banka, tak samozřejmě všechny ty papírky ztratí hodnotu. Některá soukromá banka také vydá nějaký závazek, kde bude na papíře napsáno, že tato směnka je krytá tím a tím. To je ovšem jenom napsáno a v praxi to tak dopadnout nemůže. (...) To znamená, že nikdy proti tomu papírku nemůže existovat plná hodnota, na kterou ten papírek je vypsán. Kdyby tomu tak bylo, tak by nemohlo vůbec komerční bankovníctví fungovat. Protože komerční banka nemůže vydělávat peníze tak, že by veškeré ty mocné peníze zavřela do trezoru, aby měla plně kryty své závazky. Ona vždy mu-

sí něco pustit do oběhu, musí poskytovat úvěry a bude kryt své závazky jenom zčásti. A to je samozřejmě jasné, že bez tohoto principu nemůže bankovníctví fungovat, a tudíž vždy je zde potenciál krize. Že se najednou vkladatel nebo kdokoliv rozhodne, že si bude chtít vybrat větší likviditu, než kolik momentálně ta komerční banka má ve svých sejfech, a ona je musí teď shánět – a jsme v klasickém případě věřitele, kde v poslední instanci hraje svou roli centrální banka. Chtěl bych zareagovat na komentář našeho mladého kolegy, který položil kardinální otázku týkající se neslučitelnosti centrální banky se svobodou člověka. Já se tedy omlouvám. Jestliže vy to tak vidíte, že základní problém existence či neexistence centrální banky je v této tezi, tak to je potom otázka pro filosofa. Já nevím, respektive jsem už zapomněl od dob vysokoškolského studia, co to je svoboda. My takovou definici, abych pravdu řekl, moc v bance nepotřebujeme. Zkrátka takový je život. Pokusím se o tom něco přechíst. Ale abych to uvedl na pravou míru – já si myslím, že i mezi centrálními bankéři jsou filosofové s tímto podhoubím. Určitě by vám dovedli odpovědět, protože řada centrálních bankéřů jsou schopní, vzdělaní lidé.

Milan Žák

Mně tady trošku v té diskusi unikla jedna důležitá věc. Já jsem chápal to, co se tady pan Kinkor snažil říci, v tom smyslu, že free banking je určitou alternativou, určitým zrcadlem vůči centrálnímu bankovníctví, a jako zamyšlení, jestli centrální bankovníctví je efektivní v kontextu deregulace. Jestli není to bankovníctví přeregulované a jaké budou následky této alternativy, které nabízí do budoucna.

A ještě jednu poznámku k této diskusi, kterou předřečník tak trošku zlehčil, ale to je tím, že nechodí na diskuse s panem Kinkorem; tady totiž existuje, a i já to dost hluboce vnímám, určitý rozpor mezi Jiřím Kinkorem – filosofem a Jiřím Kinkorem – ekonomem. Já si ho jako ekonoma vážím a jako filosofa ho nechápu, ale to je možná tím, že nemáme stejné vzdělání.

Jiří Schwarz

Nicméně, jestli bych ještě mohl, já považuji za velmi zásadní to, co řekl pan Vorlíček, že peníze jsou penězi jenom proto, když se jim věří, což znamená, že víra dělá peníze penězi. Když za tím není víra, tak peníze přestávají být penězi. Máme přece praktické příklady, příklad Argentiny, Brazílie, Mexika, kdy došlo k dolarizaci těchto ekonomik právě proto, že lidé přestali věřit domácím měnám. Bylo úplně jedno, kolik zlata bylo v sejfích centrální banky v té chvíli. Bylo úplně jedno, co na těch penězích bylo vytištěno, ale lidé je přestali používat, protože jim přestali věřit a začali považovat za peníze něco jiného. To je víra. Nemusí to být víra založená na tom, že jde o nějaký závazek někoho vůči někomu. Peníze byly penězi, aniž je někdo emitoval. Z historie přece víme, že peníze byly, aniž byla centrální nebo lokální měnová autorita nebo nějaká soukromá osoba, která by je emitovala. To je jedna moje poznámka.

Druhá moje poznámka souvisí s možností zavedení konkurence do měnového systému. Tato možnost doposud trvá, ale zdá se, že nebude využita. Zmiňuji to v souvislosti s evropskou Hospodářskou a měnovou unií, kde existuje možnost perverzní konkurence mezi státními penězi, za kterými stojí centrální banky. Nicméně existuje potenciální možnost, že by bylo možno vytvořit systém, aby v rámci jednotného evropského trhu došlo ke konkurenci měn. V té konkurenci by obstála měna nejlepší. Nicméně vše směřuje k tomu, že tomu tak nebude. Konkurenci vystřídá euro, za kterým bude stát evropská superbanka s obrovskými ambicemi představovanými garancemi za zdravou měnu. Tato odvážná prohlášení jsou vydávána, aniž v Evropě existuje politická unie, což se jeví jako zásadní rozhodující podmínka pro zavedení efektivní měnové unie. Obávám

se, že sociální inženýrství západoevropských politiků je předem odsouzeno k obrovskému nezdaru, protože popírá podstatu fungování soukromých trhů, problém měnových kursů a jejich změn a další problémy, které s tím souvisejí.

Jiří Kinkor

Víru přijímám jako důvěru, teď mi to došlo, že mluvíte ne o víře, kterým já označuji něco jiného, jiný jev. Vy říkáte víra – ve smyslu důvěry. Samozřejmě, že peníze fungují na principu důvěry, ale důvěry v co – ptám se, důvěry v to, že skutečně ta peněžní jednotka je konvertibilní na plnohodnotnou komoditu. To je ona důvěra. Značka neznačka. Proč se v minulosti – víme, že v historii bylo plno různých peněz – nakonec konvergovalo na zlato, proč se nedávala značka na krávu, možná se dala, nebo na tabák, proč se dává na peníze? To je přece jasné, proč se dává. Lidé směřovali k tomu, aby snižovali transakční náklady, aby nemuseli 150krát přezkušovat, měnit, vážit, prohlížet, jestli je to zlaté tak, jak to má být. Tak vznikly mincovny a na základě své reputace lidé získali důvěru, že jestli je tam značka této mincovny, pak skutečně odpovídá ta mince nebo bankovka uvedenému zlatému obsahu. Takže to není důvěra ve značku, ne, to je důvěra v to, že značka skutečně reprezentuje nebo je známkou té hodnoty. Nevím jak víc to vysvětlit.

Další věc: elektronické peníze. Já přece vším, co jsem řekl, nijak neimplikuji, že jsem proti bankovkám. To je jasný nesmysl, já nejsem proti bankovkám papírovým, já jsem pro bankovky elektronické, neelektronické, všechno, ale inside money, to jsou vnitřní peníze. Musí to být peníze konvertibilní na komoditu. Nic jiného karty nejsou. Samozřejmě, že karta je přijímána jen proto, že se vztahuje na nějaký účet někde a ten účet je účtem, který je konvertibilní na bankovku, která je konvertibilní na zlato. Takhle jde ta konsekvence. Ta karta tímto logickým řetězem nakonec skončí v hodnotné komoditě. Já nechci vypadat, že tady obhajují zlato, já obhajují peníze a peníze nejsou vždy ekvivalentem zlata. Prostě lidé možná v budoucnu dospějí k tomu, že bude jiná hodnotná komodita než zlato, která prostě bude lépe plnit tuto funkci, funkci peněz.

Dále frakční systém. Já to nepopírám, naopak. Racionální uvažování vede k tomu, že se bankéři postupně dostali k frakčnímu bankovnímu systému, k frakčnímu rezervnímu systému, protože závazek, který je na té minci, té bankovce, těch vnitřních penězích, není závazek, že každé minci, každé bankovce tohoto emitenta odpovídá kdykoli za mřížemi v trezoru nějaká zlatá váha. Ne. Ten závazek říká: ty držiteli, příjemci této bankovky, těchto peněz, kdykoli na požádání předložíš tyto peníze; já, emitent, se zavazuji, že ti za ně vyměním na požádání tolik a tolik váhových jednotek zlata. To je ten závazek. Samozřejmě nepochopení tohoto vedlo mnohé lidi, kteří jinak přijímají free banking, k odmítání frakčního systému. Např. jde o rakouského ekonoma Rothbarda. Ten a jiní odmítají frakční systém, protože je to údajně podvod, je to proti svobodě, to je absurdní. Tam není závazek, že peníze v každém okamžiku reprezentují nějakou zlatou cihličku v pozadí. To je omyl. Jde o závazek na požádání, že peníze budou konvertovány na požádání. Frakční systém spočívá na zákonu velkých čísel, který říká, že ne v každém okamžiku budou všechny bankovky a mince všech lidí a všech věřitelů konvertovány, jen jistá jejich část. Proto mohlo vzniknout frakční bankovníctví, že prostě jenom část těch mincí a bankovek bude v daném okamžiku požadována na konverzi, a to hlavně v clearingovém centru, nikoli klientem. Ten je do toho zapojen, až se ukáže, že na základě reputace by s tou bankovkou, resp. emitující bankou, mohlo být něco špatného a jde si ji vyměnit za zlato. To udělá v druhé fázi. V první fázi ten problém má emitující banka v clearingovém centru.

Dušan Tříška

Já připomínám svoji otázku, kterou jsem už vyslovil, ale nebylo na ni odpovězeno. Poté, co jsme si vysvětlili, že dolary jsou lepší, vytlačí polský zlotý (...). Já se ptám na tu už probíhající privatizaci emise peněz. Právě proto, že peníze jsou důvěra v to, že někdo splní jakýsi závazek, tak dnes máme takové problémy jako ve vyspělých zemích. Dnes vůbec nikdo neví, jaká je peněžní zásoba, protože takové peníze jsou masově emitované – na základě investičních společností, otevřených podílových fondů a podobně. Soukromě, zdůrazňuji.

Neidentifikovaný účastník debaty

Mně skutečně nezbyvá nic jiného, než s tímto tvrzením souhlasit a potvrdit jej. Původně jsem se chtěl přihlásit v souvislosti s trochu jiným tématem, které tady zmínil pan Ing. Schwarz s ohledem na Evropskou unii; byl zvolen určitý systém, který pan Ing. Schwarz popsal, nicméně ještě na přelomu 80. a 90. let byla diskuse o tom, jakým způsobem dovést Evropu k jednotnému měnovému prostředí, a tam byl skutečně navrhován – zejména Velkou Británií – tzv. princip tvrdého ecu, který předpokládal konkurenci mezi stávajícími národními měnami. Týkalo se to právě toho ecu, které pravděpodobně za rok a několik málo měsíců zanikne. S tímto systémem víceméně počítáno bylo a tento systém v politické soutěži respektive pod politickým tlakem prostě neuspěl.

Zbyněk Revenda

Zareagoval bych na pana dr. Tříšku. Pokles zprostředkování je zcela nesporný jev, který jde svým způsobem proti centrálnímu bankovníctví.

Nicméně já bych to chtěl říci trochu obecněji – ještě s odvolávkou na pana profesora Žáka. Já nejsem kardinálním odpůrcem svobodného bankovníctví, já je nezatracuji en bloc. Já se zkrátka domnívám, že centrální bankovníctví resp. stávající dvojstupňový bankovní systém a jeho výhody převažují jednoznačně nad výhodami resp. nevýhodami svobodného bankovníctví. Znovu bych chtěl ještě zdůraznit to, co v závěru svého vystoupení připomněl profesor Žák. Já skutečně vnímám svobodné bankovníctví tak, že je v řadě případů – teď použiji klíše nebo frázi – zrcadlem stávajících nedostatků, problémů a věcí k řešení v rámci centrálního bankovníctví. Dojmem z této diskuse by proto nemělo být, že svobodné bankovníctví je naprostá hloupost, s níž se nebudeme nadále zabývat. Toto bankovníctví má řadu důležitých aspektů, které stojí za další výzkum. Nicméně při vědomí všech výhod i nevýhod (včetně například poklesu zprostředkování) zdůrazňuji, že jsem v této souvislosti stále zastáncem centrálního bankovníctví.

Neidentifikovaný účastník debaty

Já bych chtěl říci tři magická slova: regulace, supervize, nezávislost. Tvrdím, že společnost potřebuje peníze jakožto prostředek směny a uchování hodnoty atd. - to ostatně znáte lépe. Domnívám se, že peněžní sféru je zapotřebí nějakým způsobem regulovat – myslím zákony. Tržní subjekty je zapotřebí podrobit supervizi, kterou může dělat nějaká instituce, například centrální banka. Vzhledem k tomu, že jsou zde jisté inflační problémy a nátlakové akce, potřebuje tato instituce jistou nezávislost na průmyslu a politických špičkách, což jistě má svůj smysl.

Potom to magické slovo papírky – za tímto slovem se skrývá velká inflace atp. Já bych mohl říci, že zdaleka není pravda, že nulová inflace je optimální inflace. Dokazuje se svým způsobem, že inflace je částečně prospěšná, ale měla by zůstat nízká... Inflace znamená, že potřebuji stále více papírků, abych dostal zpět své zlato, protože ten papírek

reprezentuje nižší hodnotu. Je však postačující, abych prostřednictvím bankovního systému dostal za ty papírky nějaký reálný úrok, a toto kompenzuje roli zlata.

To znamená, že centrální banka je zapotřebí z důvodu regulace, supervize a nezávislosti a že problém inflace je velice komplikovaný fenomén, a troufám si tvrdit, že ty agregáty, které centrální banka používá, jsou dost relevantní.

Michael Volný

Asi se shodneme na tom, že určitá asymetrie informací je v každém odvětví. Asi se také shodneme na tom, že tato asymetrie není kvantitativně měřitelná – nelze ji stanovit. To znamená, že nemůžete různá odvětví seřadit za sebou a udělat nějakou čáru (například s využitím termínu entropie z teorie informací). Z toho plyne, že pokud někteří ekonomové používají existence informační asymetrie ke zdůvodnění regulace bankovníctví nebo taxislužby, mohou zase jiní ekonomové pomocí stejné logiky a terminologie navrhnout regulaci úplně všeho. Proč tak tedy nečiníme?

Josef Šíma

Já bych měl dotaz na pana Revendu. Pan Revenda hovoří o výhodnosti centrálního bankovníctví nebo o jeho převažujících výhodách. Protože jsou naše zkušenosti s centrálním bankovníctvím údajně pozitivní, používáme tento způsob měnového uspořádání. Za prvé bych se rád odvolal na pana Dědku, který před chvílí hovořil o tom, jak došlo k monopolizaci vydávání peněz, jak centrální banky spolu s vládami prováděly inflační politiku a inkasovaly zisky v rozměru dříve nevidaném. Zároveň mluvil pan Dědek o tom, jak na přelomu století probíhaly v USA velké diskuse o tom, jestli má dojít k centralizaci bankovníctví nebo ne. Velmi záleží na tom, jak se z těchto diskusí poučíme, zvláště máme-li tu možnost vidět je v historické perspektivě. V roce 1913, tedy po velkých diskusích vznikl Federální rezervní systém, který znamenal přelom ve vývoji bankovníctví v USA. Chceme-li hovořit o výhodnosti centrálního bankovníctví, tak je zajímavé podívat se na vývoj cen před a po vzniku Federálního rezervního systému. Když se podíváme na vývoj cenové hladiny, tak snad musí být všem zcela zřejmé, co znamenala centralizace a politizace bankovního sektoru. Do roku 1913, ve kterém byl vytvořen centralizovaný Federální rezervní systém proto, aby zabránil výkyvům cen, můžeme pozorovat stabilní cenový vývoj, obzvláště měřeno našimi současnými měřítky. Pak vidíme vývoj cenové hladiny po roce 1913. Žádný soudný člověk nemůže sérii inflačních epizod po tomto datu považovat za stabilizaci cenové hladiny, což, jak jsem již zmínil, byl oficiální důvod vzniku Federálního rezervního systému. Tato historická data nemohou být hlavním důvodem pro zamítnutí centrálního bankovníctví, ale ilustrují onen zlom a výsledky, ke kterým došlo. A teď budu mít dotaz na pana Revendu: Jaké jsou tedy pro mne ty výhody z centrálního bankovníctví? Jak zjišťujete výhody, která mi z tohoto systému plyne? A jak poté tyto individuální výhody agregujete? Dají se nějak počítat? Já jsem zastáncem toho, že se to dá tímto způsobem dělat jen těžko. Zajímalo by mne tedy, jak jste přišel na to, že výhody centrálního bankovníctví převažují. Děkuji.

Neidentifikovaný účastník debaty

Já, který se živím ještě normálně byznysem, učím své obchodníky tomu, že nesmějí prodat na úvěr někomu, kdo není svým majetkem dostatečně důvěryhodný. Ale vy jste tady v podstatě řekl, že je dokonce skvělé, že centrální banka na Novém Zélandu ručí za kvalitu novozélandské měny tím, že její ředitel přijde o zaměstnání. Jaká je to záruka? My jsme tady v podstatě za socialismu byli všichni chudí, a několik chudých lidí v centrální bance má svým zaměstnáním ručit za hodnotu jedné měny. Já budu daleko

raději, když mi bude ručit za hodnotu mé měny bankéř, který dává v sázku buď svůj vlastní majetek, nebo důvěru investorů, kteří mu ten majetek svěřili. To je naprosto rozdílná záležitost.

Miroslav Zajíček

Mohu zareagovat nebo vznést jednu připomínku? Aby to nevyznělo tak, že je tady auditorium složené z fanatických zastánců svobodného bankovníctví, zatímco chudáci tři naši diskutující jsou zastánci centrálního bankovníctví. Já bych znova zdůraznil tu myšlenku pana docenta Revendy, že musíme vážít výhody a náklady každého systému.

Jiří Kinkor

Já si nepamatuji jméno toho pána z centrální banky, jenom chci zareagovat na to tvrzení, že centrální banka je nutná kvůli regulaci, nezávislosti a supervizi. Já se ptám, co chápete pod pojmem supervize. Co je potřeba supervizovat nebo kontrolovat? Já vám říkám, že centrální banka je nástroj iniciace násilí, že je to stát. Jestli nevíme, že stát je iniciace násilí, tak nejdříve si musíme vymezit, co je to stát. A co chcete na svobodném bankovníctví „supervizovat“? Tam se obchoduje s komoditami jako na jakémkoli jiném trhu. Je to trh, svobodná směna! Co chcete na trhu supervizovat a regulovat? Víte, co to je trh? Trh je svobodná směna. Co chcete na svobodné směně regulovat? Regulace, státní násilí, to má přijít tehdy, když někdo iniciuje násilí, jako odpověď. Jako stíhání zločince. Čím jsem se provinil, když si svobodně s někým něco vyměňuji, co je na tom třeba supervizovat? Řekněte mi, jaký svůj závazek jsem nesplnil? Pak říkáte dále: inflační problémy mohou vznikat z nátlakových akcí atd., což jste myslel asi odbory atd. Co myslíte nátlakovými akcemi? Že inflační tlaky jdou z nátlakových akcí? Já říkám, že inflační problém vzniká pouze existencí centrální banky. Žádná nátlaková akce nemůže vyvolat inflaci. Pouze emise peněz centrální bankou může vyvolat inflaci. Inflace je prospěšná, řekl jste – tedy nějaká minimální inflace. Proč? Někáký argument, prosím. Proč je prospěšná? Proč je nestabilní hodnota peněz, tj. snižující se kupní síla peněz prospěšná? Pro koho? Asi tak jako pro zloděje je prospěšné něco ukrást? Jinak nevím.

Zbyněk Revenda

K tomu Novému Zélandu. Já jsem uváděl samozřejmě jako příklad, že je lepší nějaká zodpovědnost než žádná zodpovědnost. Ale řekněte mi, prosím vás, jakou zodpovědnost mají komerční bankéři nebo by měli komerční bankéři ve svobodném bankovníctví, kdyby vám znehodnotili peníze, které vám dali? To je zase stejná otázka. Samozřejmě, v centrálním bankovníctví...

Neidentifikovaný účastník debaty

To jdete proti podstatě kapitalismu.

Zbyněk Revenda

V tom případě mi ovšem řekněte rovnou, jestli stojíte za tím, že tady je nutné zrušit centrální banku a že skutečně zastáváte ty myšlenky, které tady zazněly ve prospěch svobodného bankovníctví. Já jinou alternativu v tomhle nevidím. Je to asi diskuse na delší dobu. A tam k tomu dotazu, pane kolego – rád bych vám připomněl, že jsem tady měl nějaké úvodní vystoupení. Tam se mluvilo o nějakých výhodách a nevýhodách, takže teď po mně nakonec nechtějte, abych vám ty výhody a nevýhody zase opakoval.

(...)

Vážení čtenáři,

pracovníci Liberálního institutu a Centra Liberálních studií Vám budou zavázáni za Vaše komentáře či kritické připomínky ke koncepcím a myšlenkám obsaženým v této publikaci. Nabízíme Vám také možnost zprostředkování setkání s jednotlivými účastníky diskuse.

Kontaktovat nás můžete telefonicky, faxem či elektronickou poštou na následujících číslech:

telefon: (02) 29 60 60, 24 91 21 99

fax: (02) 29 17 10

e-mail: liberal.institut@ecn.cz

Kromě toho si Vám dovoluujeme nabídnout naše internetové stránky na adrese:

<http://www.ecn.cz/private/liberal>

Rádi bychom Vás také upozornili, že v sídle Liberálního institutu ve Spálené ul. 51, Praha 1 můžete kromě odborných studií (prezentujících klasické liberální stanovisko k řadě ekonomických a politických problémů) koupit s příslušnou slevou také naše knižní publikace:

F. A. Hayek: Kontrarevoluce vědy

M. Friedman: Kapitalismus a svoboda

G. Becker: Teorie preferencí

M. Friedman: Za vším hledej peníze

Milton Friedman v Praze (novinka)

